

UITON VAIHEITA SALLAN RIUTUKASSA

UITON VAIHEITA SALLAN RIUTUKASSA

Toimittanut Riitta Arkko

ISBN 951-96516-0-8
Koillismaan Kirjapaino 1992

ESIPUHE

Samaan aikaan kun Kemijoen uittoa ollaan kokonaan lopettamassa, museovirasto aloitti syksyllä 1991 Raakunjoen varressa sijaitsevan Riutukan savotta- ja uittotukikohdan entistämistyöt etelä-Sallassa.

Pohjois-Suomen satavuotista savotta- ja uittoperinnettä tallettavaan historialliseen kohteeseen kuuluu metsäkämppiä, sauna, talli ja maakellari. Raakunjokeen kunnostetaan lisäksi 250 metriä purouittoränniä. Töiden kustannusarvio on 700 000 markkaa ja sen maksaa työministeriö. Entistämistyöt saatetaan loppuun vuoden 1992 aikana.

Aloitteen 1920- ja 1930-luvuilta peräisin olevien savotta- ja uittorakennelmien entistämiseen teki Räisälän-Tonkopuron kotiseutuyhdistys Vilman kilta. Killan puheenjohtaja **Seppo Leinonen** esitti maaliskuussa 1989 Sallan kunnanhallitukselle historiallisen kohteen entistämistä matkailukohteeksi. Sallan kunta teki välittömästi savotta- ja uittotukikohdan entistämisestä esityksensä museovirastolle.

Museoviraston rakennushistorian osaston edustajat, tutkija **Teppo Korhonen** ja dokumentoija **Veijo Laine** suorittivat 9. kesäkuuta 1989 Riutukan uittorännin ja kämppäkartanon katselmuksen, jossa he totesivat Riutukan muodostavan mielekkään kunnostuskokonaisuuden.

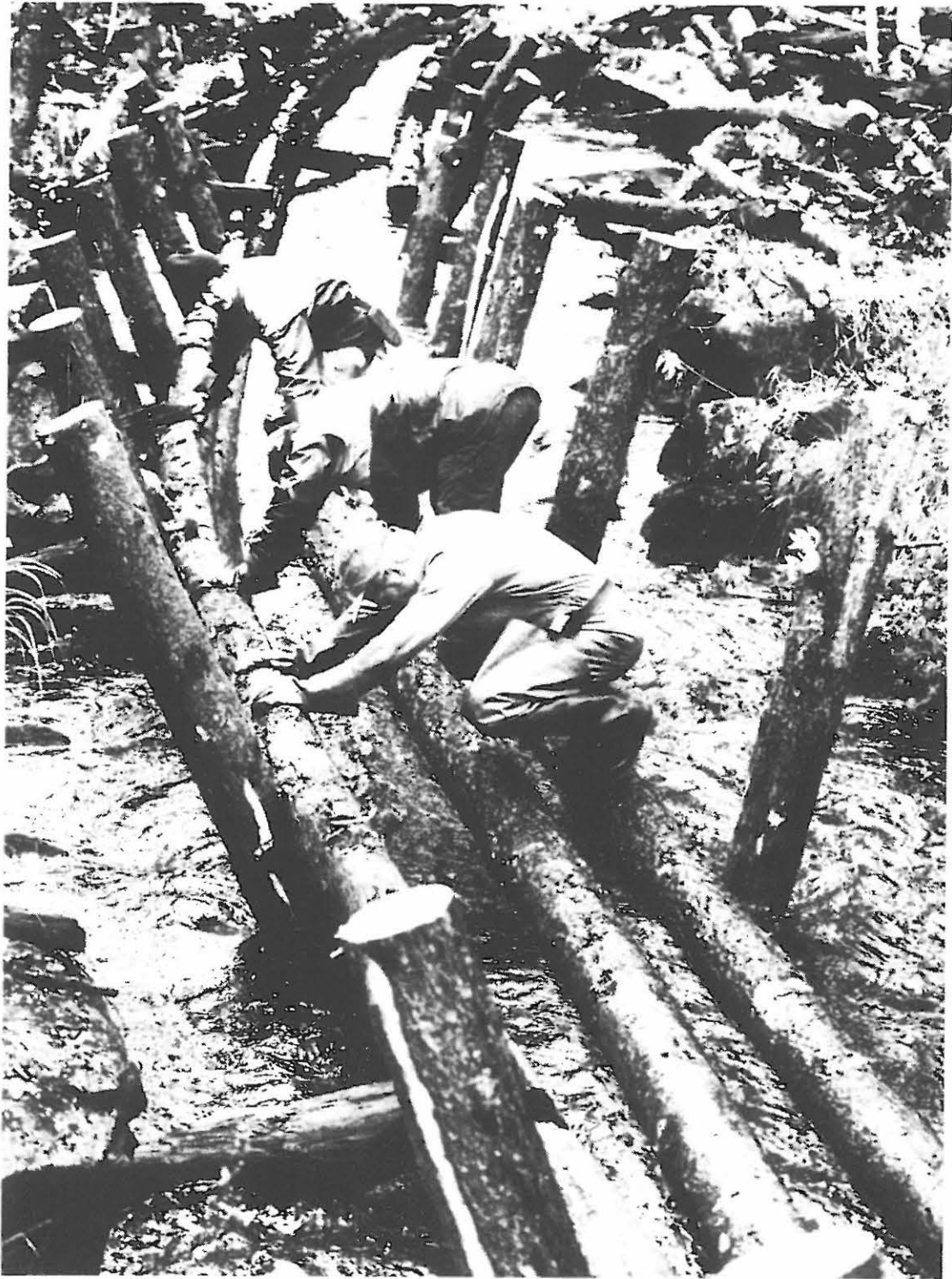
Rakennushistorian osaston suunnittelija **Erkki Törmin** sekä dokumentoija Veijo Laineen tutustuttua entistämiskohteeseen vielä marraskuussa 1990, Sallan kunta käynnisti neuvottelut Riutukan maa-alueen sekä uittorännit omistavan Sallan yhteismetsän ja alueella olevat rakennukset omistavan Sallan paliskunnan kanssa.

Helmikuussa 1991 museoviraston edustajat sopivat Sallan yhteismetsän hoitokunnan puheenjohtaja **Oma Heikki Vaaralan** sekä Sallan paliskunnan poroisäntä **Pertti Askan** kanssa käydyissä neuvotteluissa, että entistämiskohteet siirtyvät kunnostuksen ajaksi museoviraston hallintaan. Entistämisen jälkeen kohteiden käyttöoikeus palautetaan omistajilleen. Neuvottelussa olivat mukana myös Sallan kunnan, Sallan historiatoimikunnan, Vilman killan, Sallan yrityspalvelukeskuksen sekä Sallan työvoimatoimiston edustajat.

Museoviraston suunnittelija Erkki Törmin mielestä savotta- ja uittoperinteeseen liittyvät rakennelmat nivoutuvat Riutukassa yhteen harvinaisella tavalla. Kämppäaluetta ei ole tarkoitus museoida, vaan sitä toivotaan käytettävän kunnostuksen jälkeen samaan tapaan kuin tähänkin asti eli poromiesten majapaikkana, kotiseutuaiheisten tilaisuuksien tapahtumapaikkana sekä matkailijoiden tutustumiskohteena.

Vilman kilta on järjestänyt Riutukassa vuodesta 1986 lähtien kotiseutupäiviä. Kotiseutuyhdistyksen aloite pelasti Riutukan ja Raakunjoen historiallisen kohteen tuhoutumisen viime tingassa, sillä Pohjois-Suomen vesioikeus oli tehnyt päätöksensä Käsmän, Raakun, Portinjoen, Aatsingin ja Kaisajoen vesistöjen uittosäännön kumoamisesta jo tammikuussa 1985. Lapin vesi- ja ympäristöpiiri teki vesioikeuden päätöksen nojalla velvoitetyöt Raakunjoessa vuonna 1989 eli samana vuonna kuin Vilman kilta esitti Riutukan entistämistä Sallan kunnanhallitukselle.

Sallassa 30.11.1991
Riitta Arkko
toimittaja
Sallan Yrityspalvelukeskus

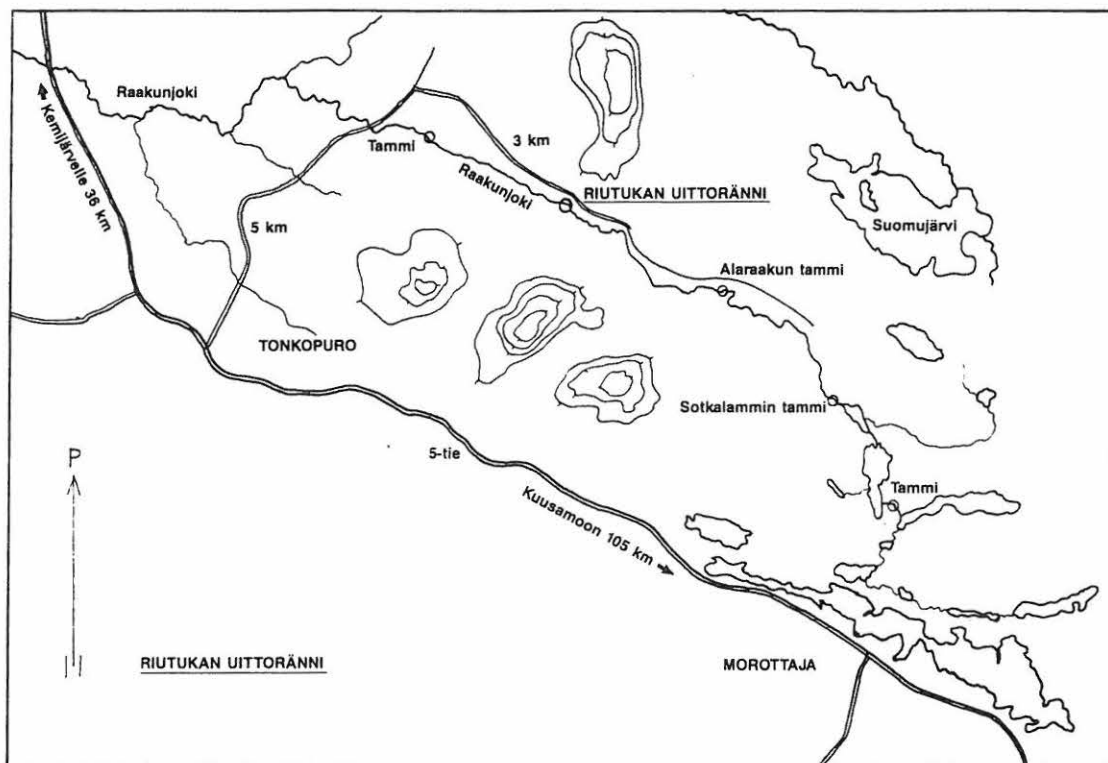
Jarmo Kontiainen

Riutukan uittorännin korjaustyöt aloitettiin elokuussa 1991. Veikko Lehikoinen (vas.), Reino Pohtila ja Markku Tuhkala noudattivat työssään uskollisesti vuosisadan vaihteen työtapoja.

SISÄLLYS

1. Lukijalle	5
2. Kotiseutujuhlia Riutukassa	7
3. Riutukan uittotyöväki	10
4. Riutukan savotta ja uitettu puutavara	11
5. Sotavankeja ja työvelvollisia	12
6. Työaika ja palkkaus	12
7. Työolot ja vapaa-aika	13
8. Suhteet työnjohtoon ja työnantajaan	14
9. Majoitus	16
10. Ruokatalous	17
11. Jätkien varusteet	18
12. Uittoon valmistautuminen	19
13. Joen laitto	19
14. Kaplastukset, otvotukset ja kossat	20
15. Puiden vyörytys	23
16. Puun uittaminen	23
17. Lauttauitot ja irtouitto	24
18. Varppaukset ja hinaukset	25
19. Kemijoen erottelu	25
20. Porouitosta autokuljetuksiin	26
21. Sallan autosavotta	26
22. "Leivän isä" vastaan Lapin jätkä	27
23. Korjaustyö 1991—1992	30
24. Lähteet	41

LUKIJALLE

Raakunjoen uitosta on haastateltu uittotöissä vuosina 1932—1936 mukana olleita **Onni Hietajärveä** (synt. 1923) Morottajasta, **Toivo Pellikkaa** (synt. 1914) Räisälästä, **Katri Pellikkaa** (synt. 1912) Räisälästä sekä **Matti Kelloniemeä** (synt. 1911) Karhujärveltä.

Jotta lukijalle muodotuisi mahdollisimman täydellinen kuva 1920—1950 -luvun uittojen eri työvaiheista ja työtavoista Kemijoen vesistössä sekä työntekijöiden elinoloista ja taustasta Sallassa ja koko Itä-Lapissa, lähdeaineistona on käytetty lukuisia lehtiartikkeleita, radio-ohjelmaa sekä tutkimuksia, joista on luettelo julkaisun lopussa.

Lähdeaineistossa esille tullut sanasto on yleispätevää pohjoissuomalaista uittosanastoa, joka poikkeaa eteläsuomalaisen uittotyöväen kielestä. Purouitossa tarvittiin myös jokiuitossa vähemmän käytettyjä työtapoja, joista haastatellut kertovat yksityiskohtaiset kuvauksensa.

Sallan isot, nykyisen itärajan takaiset autosavotat 1930-luvulla ovat saaneet oman lukunsa samoin kuin Kemi-yhtiön metsä- ja uittotyöläisten vuoden 1906 lakkoliike, jossa Kuolajärveläisillä oli keskeinen asema.

Kiitokset fil. kand. **Hanna Snellmannille**, joka on antanut käyttöön koko tähänastisen tutkimusaineistonsa, valt. maist. **Jukka Niemelälle**, metsänhoitaja **Matti Mäkilälle** sekä monipuolisesta käytännön avusta Vilman killan puheenjohtaja Seppo Leinoselle.

Piirroksat ovat museoviraston sekä insinööri **Ari Hautajärven** ja valokuvat valokuvaaja **Jarmo Kontiaisen**, dokumentoija **Veijo A. Laineen**, toimittaja **Kaisa Ruokamon**, lääk. tri **Pertti Arkon** ja toimittaja **Riitta Arkon**. Kansikuva on valokuvaaja Jarmo Kontiaisen.

Toivo ja Katri Pellikka kulkivat molemmat nuorina isiensä kanssa Riutukan uitossa. Riitta Arkko

Poromies Matti Kelloniemen perheestä kulki Riutukan uitossa isän lisäksi koko veljessarja. Riitta Arkko

Onni Hietajärven koti oli Morottajan paikka.

Riitta Arkko

KOTISEUTUJUHLIA RIUTUKASSA

Räisälän—Tonkopuron kotiseutuyhdistys Vilman Kilta on järjestänyt Riutukassa kotiseutujuhlia vuodesta 1986 lähtien. Killan puheenjohtaja Seppo Leinonen sekä vanhimpiin jäseniin kuuluva Katri Kelloniemi toivottivat vieraat tervetulleiksi "Raakunjoen otvotuksiin" kesällä 1991.

Pertti Arkko

*Pertti Arkko
Kotiseutujuhlista esitellään myös uiton vanhoja työtapoja. Kesällä 1991 karhakanväännössä Toivo Kellokumpu.*

Tukit sidottiin kuusenkarhakoilla, jotka kiinnitettiin tukkeihin nalkkitapeilla.

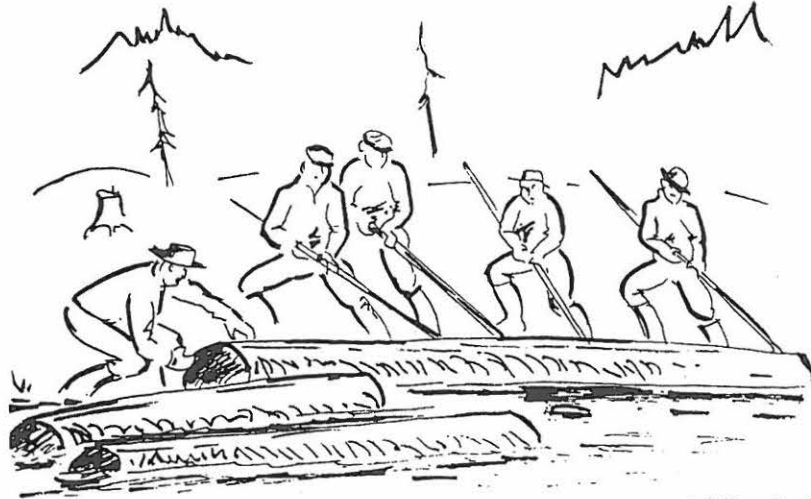
Pertti Arkko

Kaisa Ruokamo
Reino Törmänen ja Toivo Kellokumpu keskustelevat ylimetsänhoitaja Erkki Snellmannin kanssa uiton vanhoista työtavoista.

Kaisa Ruokamo
Riutukan kotiseutujuhllilla vaalitaan perinteitä, mutta pidetään myös hauskaa laulun ja hyvän ruuan merkeissä.

Ari Hautajärvi

RIUTUKAN UITTOTYÖVÄKI

Riutukan uittotyöväki koostui lähiseutujen maanviljelijöistä ja poromiehistä sekä talollisista ja kauempaa tulleista kulkumiehistä eli lentojätkistä.

Työttömyys oli 1930-luvulla valtava. Tukinlaskijoita tuli Kuusamo, Pudasjärveä ja Posioa myöten, osa tuli Kemijärveltä ja Sallasta, kauimmaiset Pohjanmaalta, kertoo Onni Hietajärvi.

Suurin osa miehistä tuli kevätkelien aikaan suksilla. Työn alkamista tultiin odottamaan työmaalle joskus useita viikkoja ennen uiton alkua.

Miehiä tuli niin paljon, ettei kaikkia voitu ottaa töihin. Vuonna 1934 Riutukkaan tuli työnhakuun Onnin muistin mukaan 400 miestä, joista puolet otettiin. Loput saivat palata koteihinsa. Pois passitetut piti ruokkia Salolla tai Morottajan paikassa. Joko Kemi-yhtiö tai valtio antoi heille rahallista apua kotimatkaa varten.

Työhön pyrkijöistä monet olivat työskennelleet talven lähiseutujen savotoilla. Miehet kävivät välillä kotona tekemässä kevätyöt ja palasivat uittojen alettua takaisin Sallaan leivän hakuun.

Lähiseutujen miehillä oli uittotöissä mukana useita perheenjäseniä. Seppo Leinosen isällä, **Kaarlo Leinosella** oli mukana vaimo ja vanhin lapsi. Toivo ja Katri Pellikka tulivat uittoon isiensä kanssa. Kelloniemen perheestä oli uitossa isä ja kolme veljestä.

Uitossa oli mukana 12–80 -vuotiaita miehiä, muistelee Matti Kelloniemi. 12–13 -vuotiaat pojat karkasivat uittoon usein kesken koulunkäynnin. Sitä eivät kaikki opettajat hyväksyneet ja joiltakin räisäläläisiltä jäi tämän vuoksi koulun päästötodistus saamatta.

Monet kauempaa tulleista miehistä jäivät uiton jälkeen lähiseuduille heinäntekoon tai muihin maatalojen töihin.

Räisälän kylälle Riutukan uitosta oli kauaskantoiset seuraukset, sillä Räisälän-Tonkopuron kylähistoriassa todetaan yhdentoista räisäläisneitosen saaneen aviopuolisokseen uittomiehen Pohjanmaalta, kahdeksan Kainuusta, kolmen Pohjois-Karjalasta ja kolmen Savosta.

SAVOTAT JA UITETTU PUUTAVARA

Vuonna 1911 syntynyt Matti Kelloniemi kertoo Riutukassa olleen ensimmäisen uiton jo vuonna 1895. Silloin uitettiin vain valtion metsistä ”lokkaamalla” (valikoiden) otettuja, isoja järeitä puita. ”Vuonna 1904 oli meijän lohkon iso savotta, jolloin Raakunjoessa uitettiin noin 35 000 runkoa.” Matin ollessa rippikoulussa vuonna 1924 Raakunjoessa oli jälleen iso Niskalan jakokunnan uitto, jossa uitettiin noin 80 000 runkoa.

Onni Hietajärvi muistaa hyvin Riutukan uitot vuosina 1932—36. Onnin koti oli niin kutsuttu Morottajan paikka, jonka kautta työväestö ja pomot sekä muu väki kulkivat neljä kilometriä tietöntä taivalta Morottajasta pohjoiseen sijaitsevalle Salon talolle eli Salolle. Sama perinteikäsrakennus siirrettiin myöhemmin Sallan kirkonkylään, jossa se palvelee kotiseututalona.

Kemiyhtiö perusti Salolle vuonna 1932 suuren savotan, jossa saattoi olla talvella tukinajossa toistasataa hevosta. Kun savotalla työskenteli jokaista hevosta kohti hevostiehen lisäksi kaksi hakkuria, saattoi savotan miesmäärä nousta vuosina 1932—36 parhaimmillaan 500—600 mieheen. Uittoon ajettavien tukkien määrä oli silloin toistasataatuhatta runkoa.

Savotta- ja uittotöistä kilpailivat Etelä-Sallassa Kemiyhtiön kanssa jonkin verran Veitsiluoto ja Rosenlew, jotka uittivat puuta Portinjoessa. Miehillä oli kuitenkin yleisesti sellainen käsitys, että Itä-Lappi kuului Kemiyhtiön mandaattiin ja Sodankylä kuului Veitsiluodolle, Onni Hietajärvi kertoo.

Savottajätkät asuivat hyvissä ajoin elo-syyskuussa Riutukkaan rakennetuissa 5—6 metsäkämpässä, jotka toimivat sekä savotta- että uittokämpinä. Savotan pääpirtti oli Sotkalammin rannalla sijainneessa Salon erämaakartanossa.

Onni Hietajärvi muistaa, kuinka Lapin Keisariksi kutsuttu Sunkku, Kemiyhtiön metsäpäällikkö **Jarl Sundqvist**, sekä piiripäällikkö **Eino Mellenius** tulivat Onnin kotiin, Morottajan paikkaan vuonna 1934. Herrat kyselivät tietä Salolle. 11-vuotias Onni-poika pantiin opastamaan arvovaltaisia vieraita metsäpolkuja pitkin Pirtti-Raakulle. Palkakseen Onni sai metsäherroilta 20 markkaa rahaa. Näillä ensimmäisillä itse tienamillaan rahoilla poika osti **Iivarin Oskarilta** yksipohjaisiin nahkakenkiinsä solanahkat ja kantapäihin kumilakat.

Kemiyhtiö osti puun Sallan kunnan yhteismetsältä. Tämä oli harvennushakkuiden aikaa, jolloin metsistä otettiin vain leimattu tukkipuu. Tukit olivat keskimäärin 15—20 jalkaa eli 4,5—6 metriä pitkiä. Pisin Onnin muistama tukki oli 27 jalkaa eli yli kahdeksan metriä pitkä. Puun paksuus oli vähintään kuusi tuumaa eli 15 senttimetriä. Järeimpien puiden läpimitta saattoi olla jopa 30—40 senttimetriä.

Tukkien ajo alkoi syksyllä, kun järvet ja maa jäättyivät ja lumi satoi maahan, jolloin hevoset ja miehet pääsivät savotoille. Tukit ajettiin mustana jokivarsiin ja lansseihin (avoimeksi raivattu paikka maalla tai joen tai järven jäällä) pinoihin.

Tukinajon päättyessä maaliskuussa, jäivät parkkuumiehet kevääksi suliiin vesiin asti parkkaamaan tukkien nokat puhtaiksi.

Nokka oli sahapuun latvasta saatava kaksimetrinen pölli, josta tehtiin pinotavaraa. Pinotavara

oli sahalle kelpaamatonta puuta, joka käytettiin tehtailla massan valmistukseen. Itse tukit uitettiin Riutukasta parkkaamattomana.

Lanssipaidat sijaitsevat Raakunjoen varressa olevilla niityillä, joista tehtiin kesällä heinä. Aiemmin oli tapana, että miehet polttivat itse keväisin niitylle muodostuneet parkkikasat. Sotien jälkeen niittyjen lakaisu eli "laasu" jäi naisten tehtäväksi.

SOTAVANKEJA JA TYÖVELVOLLISIA

Raakunjoessa uitettiin puuta myös sotavuosina 1942—44. Silloin Riutukassa oli töissä muiden muassa venäläisiä sotavankeja. Miehet asuivat piikkilanka-aidalla ympäröidyssä Haukivaaran kämpässä. Vangit tekivät joutoaikoinaan oljista komeita arkkuja ja rasioita, joita he kävivät vaihtamassa leipään ja maitoon Onnin kotona kolmen kilometrin päässä Haukivaarasta.

Sotavuosina Riutukassa oli metsätöissä myös suomalaisia työvelvollisia. Vuonna 1947 Solahetken harjussa oli Savottatöissä 42 työvelvollista hevosineen Pohjanmaalta. Miehet asuivat Salolla. Työvelvolliset olivat isojen talojen renkejä, joiden tienesteistä puolet meni isännille. Valtio maksoi työvelvollisten kyydit savotoille ja takaisin kotiin.

Miehet tekivät pinotavaraa pääasiassa maapuista. Onni Hietajärvi luki miehille pinotavaran ja piti tuntikirjat. Onnin mieleen on jäänyt työvelvollisista erityisen hyvin **Oskari Työppönen**, joka kävi loka-marraskuussa lumisohjossa metsätöissä puukengät jalassa. Työvelvollisten tekemät puut ajettiin vielä Raakkuun, josta ne uitettiin keväällä 1948. Sen jälkeen Onni ei muista Riutukassa lasketun puuta.

TYÖAIKA JA PALKKAUS

Uittotöissä yöpäivät olivat pitkiä. Työt aloitettiin aikaisin aamulla ja töitä tehtiin 15—16 tuntia päivässä, jopa enemmänkin. Joskus jouduttiin työskentelemään useampia vuorokausia ilman pidempää taukoa. Palkka maksettiin tuntipalkkana, mutta ylitöistä ja yötöistä ei maksettu ylimääräistä korvausta.

Kymppi pani ylös tehdyt tunnit ja noteerasi miesten työn arvon, paljonko itse kullekin maksettiin, kertoo Toivo Pellikka. Kymppi vei sitten nimiluettelot ja tuntikirjat pitkin jokivartta vartijan kanssa kulkeneelle kasöörille eli kirjurille, jolta miehet kävivät perimässä tilinsä.

Uittojokivarressa kulki myös tulipiipuksi kutsuttu pomo, joka oli uiton ylin valvoja. Toivo Pellikka muistaa nimeltä ainakin joutsijärveläisen **Erkki Hietajärven**, joka oli kuuluisa työnjohtaja. Hän kulki tulipiippuna Raakunjokivarressa ja seurasi olivatko miehet töissä. Raakunjokivarren kasööreistä muistuu mieleen **Matti Yliräisänen**.

Uittomiesten palkka vaihteli vuosina 1926—34 3,50 markasta 4,50 markkaan tunti. Hidasta miestä saatettiin "lastata" 25—50 penniä tunnilta. Miehen tuntipalkasta vähennettiin silloin 25—50 penniä. Vuonna 1926 12-vuotiaan Toivon palkka oli 4,50 markkaa tunnissa.

Matti Kelloniemi teki uitossa jos jonkinlaista työtä, oli muun muassa lähettinä. Samaan aikaan kuin huonoin tuntipalkka oli 3,50 markkaa, Matille maksettiin 6 markkaa tunti.

Ennen tiliä työntekijät saivat halutessaan förskottia eli ennakkoa työnantajalta. Matti Kelloniemi kertoo, että palkkaennakkoa sai 150 markkaa viikkoa kohti.

Toivo Pellikka oli 12-vuotias, kun hän sai ensimmäisen palkkansa tukinlaskusta. Toivo teetti rahoilla kemijärveläisellä räätäli **Hiltusella** upseerikangashousut ja puseron. Räisälän uittomiehillä oli näihin aikoihin tapana pelata markan katkoa karjakujan mutkassa olleiden isojen kivien päällä istuen. Nuori Toivo keskittyi kortin peluun opetteluun niin ahneesti, että ei huomannut, kuinka kivet olivat hinkanneet uusien pyhä housujen persuuksiin kämmenen mentävät reiät. Toivo piilotti housut äidiltään koton tallin nurkkaan. Sieltä äiti ne löysi ja teetti housuihin kaikessa hiljaisuudessa ratsupaikat.

Matti Kelloniemellä uitosta saatu palkka riitti pitkään. Poromiehenä varsinaisen leipänsä tienanneen Matin kotona oli voit, maidot, perunat, poronlihat ja marjat omasta takaa. Uittotienesteillä hankittiin jauhot, suolat, sokerit ja kahvit. Kun rahat loppuivat, kahvipannu pantiin korkealle naulaan kuivumaan, Matti naureskelee.

Vuonna 1930 Matti oli uittohommissa melkein kolme kuukautta. ”Minä kun tulín kotiin, minulla oli yli 6 000 markkaa silloista rahaa. Sillä olisin voinnut ostaa kylän parhaan hevosen. Pari vuotta niillä kesti hivutella. Sitten pantiin rahapussi kiinni. Jos oli ehjät taskut, etteivät ne vuotaneet, rahat kesti pitkään.”

Jos sai hyvän lanssin, tienas väkisin, kertoo Matti. Puut vyörytettiin lanssista urakalla veteen. Jokaisesta vyörytetystä puusta maksettiin miehelle 35 penniä. Näin joku saattoi tienata 300—400 markkaa ylimääräistä verotonta tuloa.

TYÖOLOJOT JA VAPAA-AIKA

Miesten käsitykset uiton työoloista vaihtelevat. 12-vuotiaana Riutukassa aloittaneen Toivo Pellikan mielestä uittotyöt olivat kaikkein kurjinta hommaa. Työtä piti paiskia satoi tai paistoi. Talvisavotoilla oli kämpät ja kokit. Uitossa ei ollut minkäänlaisia asuntoja ja ruoka piti syödä kylmänä tai valmistaa itse tulilla. Kevätuiton aikana oli Raakunjokivarressa vielä routa maassa. Onneksi itikat tulivat vasta juhannuksen tienoilla, Toivo kertoo.

Kolmetoistavuotiaasta lähtien 45 vuotta savotoilla ja uitossa leipänsä tienanneen **Eelis Kelloniemen** mielestä kevätuitot olivat jätkälle kaikkein ihaninta aikaa. Tukkitöihin verrattuna uittossa sai välillä myös levähtää. Itse kullakin oli oma vonkapaikkansa. Aina piti olla valppeilla, mutta eihän niitä töitä aina ollut, Eelis muistelee. Välillä sai levätä ja makoilla omatekoisessa potuksessa. Kun puu tarttui kiinni, piti heti hyökätä sitä kangin ja keksein työntämään eteenpäin, Kelloniemi kertoo.

Viinaksia ei purouitossa käytetty. Työnjohtajat olivat hyvin ranttuja siitä, jos joku oli ottanut tippapullon mukaan ja siitä ryypännyt, kertoo Toivo Pellikka. Uittotyömaalla ei juotu. Savotat olivat erikseen, siellä saattoivat jotkut iltasella kämpässä ottaakin, Onni Hietajärvi muistelee.

Ajankuluksi savotoilla kerrottiin monenlaisia tarinoita. Joka osasi kertoa, sitä kuunneltiin. ”Ja suu pidettiin varmuuden vuoksi auki, että paremmin kuuli”, kertoo Matti Kelloniemi.

Uitossa pelattiin vapaa-aikoina jonkin verran korttia. Savotoilla lyötiin joskus leikkimielellä nelikulmaista naulaa tuuman laudasta läpi. ”Pantiin vain kinttaat käteen ja lyötiin. Eräällä suomulahtelaismiehellä pätkähti naula kämmenestä läpi ja kun oli paskanen kintas ja naula, miehelle tuli verenmyrkytys. Mies kuoli ja hänellä jäi jälkeen vaimo ja tyttö. Vaimo sai kuitenkin puolisostaan eläkkeen, kun lääkäri antoi sellaisen lausunnon, että leikki oli metsäkämpällä ainoa huvitilaisuus”, Matti muistelee onnetonta tapausta.

Riutukassa sattui harvoin tapaturmia. ”Mitä nyt joskus joku löi kirveellä varpaan halki tai kellahti veteen.” Yksi mies lopetti itsensä henkilökohtaisten ongelmien vuoksi.

Onni Hietajärvi muistaa, kuinka miehet laskivat kerran tukkia Sotkalammista. ”Miehet löivät nokkaa ja tukkia veteen, kun siihen tuli ruuhka. **Niskalan Eemeli** putosi piru vie jorpakkoon ja **Korvan Eino** hyppäsi perään ja veti Eemelin kuiville. **Korvan Iikka** teki Eemelille nuotion jokirantaan. Eemeli tuumasi vain, että rahat kastuivat. Toiset kysyivät, että onko sinulla kaikki rahat matkassa. Sillä oli lompassa puolitoista tuhatta markkaa. Eemeli tuumasti, että jos minä jätän ne kotiin, huomenna niitä ei enää ole.” Ja niin miehet yksissä tuumin kuivattelivat Eemelin valtavan kokoisia seteleitä nuotion loisteessa.

Myös Matti Kelloniemi joutui hengenpelastajaksi uittoaikoinaan. Jumiskojoella sattunut tapaus paljasti Matille myös Kemi-yhtiön herrojen pitkän muistin.

”Vene kaatui ja yksi kaveri sortui pohjaan. Minä otin veneen laidasta kiinni toisella kädellä ja toiseen käteen keksin. Kun minä olen kaksi metriä pitkä mies, minä ylsin keksillä hyvin onkimaan miehen pohjasta ylös. Vaikka mies oli ollut pohjassa kolme minuuttia, hänet saatiin selviämään henkiin.”

Kemi-yhtiö lupasi silloin vuonna 1930 Matille hengenpelastusmitalin.

Sodan jälkeen Matti oli pororeissulla Jumiskon varressa, kun hän törmäsi Kemi-yhtiön pomoihin. Joku muistutti silloin herroja Matin urotyöstä ja taas Matille luvattiin toimittaa unohtunut mitali. Tapauksesta on nyt 60 vuotta aikaa, eikä mitalia ole vielä kukaan kuulunut. ”Jos minä kävisin sitä nyt karhuamassa, niin minä sanoisia, että kyllä teillä on pitkä muisti”, Matti veistelee.

SUHTEET TYÖNJOHTOON JA TYÖNANTAJAAN

Kemi-yhtiö oli jätkille ja uittotyömiehille ”Leivän isä”, jonka tuloa paikkakunnalla odotettiin. Työnjohtoon oltiin yleensä tyytyväisiä. Vanhaan aikaan myös suhteet työtovereihin olivat hyvät ja toverilliset. Harvoin työntekijöiden välillä esiintyi minkäänlaista kilpailua tai hankaluuksia, kertoo Matti Kelloniemi.

Matti muistaa Riutukan uitosta ainakin **Kalle** ja **Väinö Kuuselan** Salolta sekä **Erland**, **Erkki** ja **Leonard Kivelän** Paloperältä. Matin perheestä oli Riutukan uitossa mukana Matin isän,

Kalle Kelloniemen lisäksi kolme muuta veljestä, **Johan, Veikko** sekä **Ernesti Kelloniemi**. **Notkolan Antti** ja **Vesterisen Eetu** menivät uiton mukana yleensä Kemiin asti. Matin tuttavista 20 vuotta uiton palveluksessa ollut **Kalle Niemi** oli iso pomo, joka määräsi Kemijärvellä kolmeakin laivaa kerrallaan.

Ammattiyhdistysasioista ei Riutukan uitossa puhuttu, kertoo Matti Kelloniemi. Työmiehet eivät olleet mitenkään järjestäytyneet eikä ammattiyhdistysasioista puhuttu. Jos joku sattui puhumaan, hän joutui heti kommunistin kirjoihin, kertoo Toivo Pellikka.

Pellikka muistaa vuodelta 1935 tapauksen, joka on jäänyt lähtemättömästi jätkien mieleen. Toivo oli itse suorittamassa asepalvelustaan Lapin Rajavartiostossa Rovaniemellä ja kuuli tarinan jälkikäteen muilta uittomiehiltä.

Salon talolle oli keväällä kokoontunut iso määrä jätkiä odottamaan uiton alkua. Yllättäneestä takatalvesta johtuen miehet joutuivat vonkaamaan työn alkua useita viikkoja. Miehet olivat kurjassa jamassa, sillä useimmilta heistä olivat rahat jo loppuneet.

Silloin Salolle tuli Kemi-yhtiön työnjohtaja. Mies heitti lähtiessään erämaakartanon liejuiselle pihalle kourallisen 50 pennin ja 25 pennin rahoja eli hilkkuja. Rahattomat ja nälkäiset jätkät syöksyivät suin päin keräämään rahoja pihamaalta. Vaikka rahat tekivät kauppansa, Kemi-yhtiön pitkäaikaisen työnjohtajan nöyryyttävä käytös jäi pysyvästi jätkien mieleen. Miehen kuoltua myöhemmin sotareissulla Sallassa jätkät tuumasivat, että työnjohtaja sai palkkansa ylpeäisestä käytöksestään.

Riitta Arkko

Vanha Salon erämaakartano palvelee nykyisin sallalaisia kotiseututalona kirkonkylän keskustassa.

MAJOITUS

Raakunjoen varteen rakennettiin rännien rakentamisen yhteydessä 6–7 talviasuttavaa savottakämpää, joita käytettiin myös uittojen aikana.

Matti Kelloniemi muistaa ainakin Salon talolta lähdettäessä ylimmäiseksi kämpäksi kutsutun kämpän, Alaraakun tammen kämpän sekä Riutukkakosken yläpäässä olleen kämpän. Riutukasta alaspäin mentäessä oli Luppörämienpalossa kämpät molemmin puolin jokea sekä yksi kämpä pitäjän rajalla. Kun oikein tiukalle pani, Riutukassa olleeseen kämppään mahtui Mattin mukaan majoittumaan kerrallaan 40 miestä.

Savottakämpä oli yleensä osittain maahan upotettu, kolme—neljä paksua tukkikertaa korkea rakennus. Kämpän lattiaksi ladottiin keskeltä halkaistuja puunrunkoja, joista tehtiin myös makuusijat ja harjakatto. Katon päälle laitettiin lämmöneristeeksi turvetta, maata ja havuja. Kämpän lämmityslaite oli luonnonkivistä savella muuraten tehty avotakka eli piisi. Siinä keitettiin ruoka ja sen kupeeseen ripustettiin kuivumaan märät kintaat ja pieksut. Äärimmäisen harvassa kämpässä oli ikkuna, penkki tai pöytä.

Uittoväylien varrelle rakennetut uittopirtit olivat Itä-Lapissa yksikerroksisia, satulakattoisia, vuoraamattomia hirsirakennuksia. Lamasalvosrakennuksen ainoana sisustuksena oli näihin aikoihin takaseinällä oleva peska eli kolmen miehen levyinen kiinteä makuulavitsa. Uittopirteissä ei ollut tulisijaa, joten ruoka valmistettiin ulkona.

Työnjohtajilla eli kympeillä oli käytössään myös uiton kotia. Kodat olivat matalia, pohjakaavaltaan neliömäisiä satulakattoisia lamasalvosrakennuksia, joissa oli turvekatos ja maapohja. Lattialle levitettiin lämmikkeeksi havuja. Kodan yhdessä päädyssä oli ovi ja kodan keskellä kamina. Onni Hietajärvi muistaa valtatie varressa olleen ainakin yhden kodan. Jokivarressa oli useita kotia.

Riutukassa vonkamiehet kävivät nukkumassa vuorotellen kämpissä, kodissa ja laavulla, kertoo Onni Hietajärvi. Laavu oli kolmiseinäinen viistokatos, jossa orteen tukeutuvien harjapuiden päälle ladottiin hakoja. Laavun edessä pidettiin tulta. Laavu saatettiin hakojen sijasta kattaa myös louevaatteella tai majavaatteella, joka oli vedenpitävää kangasta.

Raakunjoen uitossa miehet yöpyivät usein pelkillä tulilla. Ensin hakattiin vaaran laitaa hunka, johon tehtiin rakotulet. Siihen sai itse kukin tehdä havuista niin hyvät petit kuin halusi, kertoo Toivo Pellikka.

Matti Kelloniemellä ei ollut yleensä edes laavua nukkumapaikkana. ”Jos oli leviä hattu, niin kaula pysyi kuivana”, kertoo Matti, joka on omien sanojensa mukaan ”suukko”, suulas mies. ”Nukkumaan mennessä puseroa vähän nostettiin korviin, ettei sääsket vie korvia”, Matti muistelee.

Vuoden 1947 kämppälain tultua voimaan erämaamajoituksessa yleistyivät armeijan kaminalla lämmitettävät teltat ja yöpyminen tulilla loppui vähitellen kokonaan.

Itä-Lapin suurissa jokiuitoissa jätkät yöpyivät kylien kohdalla taloissa pirtin lattialla tai piharakennuksissa. Kyläläisille yösijan antaminen uittotyöntekijöille oli näihin aikoihin tärkeä tu-

lonlähde, sillä miehet ostivat taloista myös ruokaa. Uiton lähetyvillä asuvat miehet yöpyivät kotonaan.

Joissakin jätkiä majoittaneissa taloissa oli yöpyjille matresseja eli rukiinoljilla täytettyjä vanhoja säkkejä. Yleisin makuualusta oli kuitenkin porontalja. Kaikilla ei ollut sitäkään, vaan miehet nukkuivat paljaalla lattialla laukku ja sadevaatteet päänalusena.

Laavussa ja kodassa makuualustana oli sammal- tai havuvuode tai paljas maa. Taivasalla nukuttaessa saattoi joillakin olla rankinen, omatekoinen liinasta valmistettu telttamainen vaate, joka suojaasi sääskiltä. Jätkät nukkuivat aina kaikki vaatteet päällä. Kengät riisuttiin ja sisätiloissa takki saattoi olla tyynynä.

RUOKATALOUS

Riutukan uitossa lähiseuduilta tulevilla miehillä oli mukana yleensä omat eväät. Repussa tuotiin kotoa leipää, voita ja juustoa.

Salolla oli Iivarin Oskarilla kemijärveläisen **Fredrik Kellokummun** muonitus. Salolla oli isot varastot leipää, makkaraa, margariinia, voita ja suolaläskiä, jota miehet käristivät itse tulilla. Pakettileipänä oli Työkansaa. Salolta miehet saivat ostaa myös tupakkaa. Jätkät polttivat Työmiestä, Klubia ja Saimaata. Herrat ostivat Kultaleimaa. Jätkien muonitusvaraston myymälänhoitajaa kutsuttiin hartsuherraksi, kertoo Onni Hietajärvi.

Jokaisessa roikassa oli mukana oma kokki, joka keitti alkuaikoina pääasiassa kahvia. Katri Pellikka oli 14-vuotiaana vuotta nuoremman sisarensa kanssa kahvinkeittäjänä isänsä **Uuno Timosen** roikassa. Kämppälain tultua voimaan vuonna 1947 Riutukan kämpällä oli kokkina vuonna 1948 **Kerttu Oiva**. **Anna Salo** työskenteli keittäjänä viereisellä Portinjoella.

Kokit olivat 13—60 -vuotiaita naisia. Matti Kelloniemi muistelee, että **Siiran Liisa** oli Raakunjoella uitossa kokkina ollessaan jo 60-vuotias ihminen.

Salolla oli jonkinlainen ruokapaikka, joka oli tarkoitettu pääasiassa pomoille. Sodan jälkeen kympeillä oli omille porukoilleen reitin varrella kodat, joissa saattoi olla kokitkin, kertoo Onni Hietajärvi. Silloin miehet saivat kahvin lisäksi keittoa, hedelmäsoppaa ja puuroa.

Lähiseutujen talojen isännät ja emännät kävivät Raakun varressa kaupittelemassa miehille konteissaan ja repuissaan tuomiaan eväitä. Jätkille tarjottiin omatekoista voita, rieskoja, ruisleipää, kalakukkoja, pullaa ja torttuja. Suomujoelle pääsi veneellä, jolloin kaupustelijoilla oli mukanaan myös isot saavit viiliä ja maitoa, kertoo Toivo Pellikka.

Vuoden 1947 kämppälaki velvoitti työnantajan hankkimaan yhteismajoituksessa oleville uitto-työntekijöille keittäjän, jos vähintään kaksikymmentä työntekijää halusi muodostaa yhteisen ruokakunnan.

Riutukkaa ajatellen kämppälaki tuli voimaan myöhään, aivan uiton loppuvaiheessa.

Kämppälain mukaan työnantajan tuli hankkia tarpeelliset polttoaineet, ruuanvalmistus- ja ruokailuvälineet sekä asunto kokille. Työntekijöiden oli annettava keittäjälle ilmainen ruoka ja autettava häntä raskaimmissa töissä.

Niin kutsuttuun ”töpinään” kuului tavallisesti kokki, kokin apulainen eli vänkäri ja kipinä-mikko. He vastasivat kokkiveneestä, jossa säilytettiin ruokatarpeita ja astioita sekä reppuveneestä, jossa säilytettiin miesten tavaroita.

Kokkiveneessä oli soho eli suoja, jonka alla tavarat pysyivät kuivina. 1920-luvulla Kitisenjoella kulki hännän mukana häntäsoho eli suurista hongista tehty ponttoo, jossa molemmissa päissä oli mela lautan ohjausta varten. Tämä hartsulautta poikkesi tukkilautasta ainoastaan lautalle laudoista tai pressuista rakennetun suojan eli sohon ansiosta.

Kokki valmisti ruoan törmällä nuotiolla tai uittopirtissä. Kokin apulainen auttoi kokkia tulenteossa, keitistangon pystyttämässä ja tiskaamisessa. Miehet ruokailivat tulen ääressä ulkona. Kokki merkitsi ruokapäivät ruokapäiväkirjaan ja maksu veloitettiin palkasta. Yhden kokin ruokaporukassa oli kymmenestä kahteenkymmeneen miestä. Ruokaporukalla oli kokin ansiosta vakiintuneet ruoka-ajat ja monipuolinen ravinto.

Aamulla kuudelta kokki tarjosi miehille pelkän aamukahvin. Varsinainen aamiainen oli yhdeksältä ja silloin syötiin perunoita ja kastiketta. Seuraava ruokailu oli kahden kolmen aikaan iltapäivällä, jolloin syötiin kuivalihakeittoa tai hernekeittoa ja lättyjä. Illalla syötiin töiden päätyttyä velliä, puuroa tai sekahedelmäkeittoa. Ruokajuomana oli vesi, kokin valmistama kalja tai talosta ostettu maito. Ruokailujen välissä juotiin kahvit. Alussa työntekijöiden oli itse huolehdittava kuivamuonasta ja kokki tarjosi ainoastaan lämpimän ruuan.

JÄTKIEN VARUSTEET

Uittomiehen henkilökohtaisiin varusteisiin kuului näihin aikoihin työvaatteiden, pörssin ja puukon lisäksi selässä kannettava säkki, laukku tai reppu, jossa hän säilytti ruuan ja makuukset. Yleisin kantoväline oli säkki, jossa oli narusta viillekkeet. Kulkumiehillä eli kulkuspojilla saattoi säkissä eli lampaassa kilistä tiuku.

Varakkaammilla miehillä oli nahkainen laukku tai reppu. Laukku oli parkitusta lehmän tai poron nahasta ompelemalla valmistettu reppua vastaava kantoväline. Siinä ei ollut varsinaisia viillekkeitä, vaan yksi kymmenen sentin levyinen viilleke, joka vedettiin vatsan päältä narulla ristiin. Laukun läpässä oli usein sydän koristeena. Aikaisemmin uittomiehet käyttivät myös konttia kantovälineenä.

UITTOON VALMISTAUTUMINEN

Joen laitto uittokuntoon alkoi heti jäiden lähdettyä huhti-toukokuussa. Uitto meni läpi usein muutamassa viikossa. Raakunjoen uitto kesti tavallisesti kuukauden päivät. Veneet, keksinvarret, puukanget ja sauvoimet sekä muut-uitossa tarvittavat työkalut kunnostettiin keväällä hyvässä ajoin ennen uiton alkua. Niin kutsuttuihin hankitöihin kuuluivat Pohjois-Suomessa lisäksi puomien säilytyspaikkojen tuhkaamiset.

Joen laittoon osallistuneissa veneissä oli varustuksena tarvittava määrä airoja, perämela, sauvoimia, kankia, uittokeksejä varsineen, pari koppelikirvestä, teräskirves, vänkäri eli kääntöhaka, viskin, keulaköysi eli kokkarossi ja souvatusköysi.

Raakunjoen ja Portinjoen uittorakenteissa tarvittavat kuusenkarhakat ja vittakset väännettiin jo talvisaikaan. Toivo Pellikka muistelee, kuinka hänen isänsä **Martti Pellikka** kiersi eräänä keväänä kotinsa sisäänlämpiävässä saunassa puolitoistatuhatta kuusen karhakkaa. Uiton alkaessa karhakat vietiin hevosella Raakunjoelle.

Karhakoiksi kelpaavien nuorten kuusien tuli olla 2—2,5 metriä pitkiä, jotta ne ylsivät valmistuttuaan solmuun. Kuuset otettiin maasta usein juurineen, jolloin karhakan tyvestä sai väännettäessä tiukan otteen. Ensin puu lämmitettiin saunassa tai nuotiolla. Sitten notkea puu kiinnitettiin latvastaan pystyssä olevan kannon nokkaan tai puuhun, johon oli tehty lovi karhakan kiinnitystä varten. Sen jälkeen karhakan tekijä juoksi kannon ympäri samalla karhakkaa vään-täen ja kiersi karhakan kannon ympärille. Näin syntynyt spiraalimainen kierukka purettiin sisäkautta kuusen latvasta suoraksi vetäen. Tämän jälkeen puu kuorittiin ja hakattiin tukkeja vasten notkeaksi.

Toivo Pellikka muistaa kuinka isä juoksi hiki hatussa kannon ympäri. ”Kauhian hyvänä karhakan vääntäjänä” Toivo muistaa **Luukkos-Väinö** vainaan.

JOEN LAITTO

Heti jäiden lähdettyä aloitettiin joen laitto eli puomien asettaminen jokivarteen lasku-uoman aikaansaamiseksi sekä estämään puiden pääsy lahtiin ja sivujokiin, purouitoissa läheisiin metsiin. Joka kevät uittoreitti tarkastettiin ja reitin varrella olleet pysyvät uittorakenteet korjattiin talven jäljiltä.

Joen laitto useimmiten yksi lähikylän kokeneista uittomiehistä sekä muualta uittoa vonkaamaan (odottamaan, vartomaan) tulleista jätkistä koottu laittoroikka. Roikka oli 15-20 miehen porukka, joka kuului yhden työnjohtajan eli kymppin alaisuuteen. Jokiuitossa yhdessä roikassa oli yleensä viisi venettä. Kussakin veneessä oli kaksi tai neljä soutajaa, keulamies ja perämies, joka oli veneporukan johtaja. Riutukassa roikkaan saattoi kuulua jopa 30-40 miestä.

Purouitoissa jyrkkiin koskiin rakennettiin kossat, tyvenen veden virtauspaikkoihin kaplastukset ja muualle reitin varrelle otvotukset. Kaikkein jyrkimpiin koskiin rakennettiin Raakunjokeen ja Portinjokeen kossien tilalle pysyvät uittorännit.

Matti Kelloniemi muistaa olleensa mukana Raakunjoen Riutukan ja Portinjoen Pitkänkosken ja Kallioportin rännien rakennustöissä kesällä 1933. Kaikki kolme ränniä olivat rakenteilla yhtä aikaa ja rakennustyöt kestivät 2-3 kuukautta.

Portinjokeen tehtiin ränniä kolmisen kilometriä. Riutukkaan rakennettiin 250 metrin pituinen ränni. Ränni tuettiin paikoin joen pohjaan asti ulottuvilla tukiarkuilla, jotka oli täytetty kivillä ja tiivistetty sammaleilla ja kuntalla.

Rännien teko oli iso työ, sillä kaikki tehtiin käsin, kirveellä ja kairoilla. Rännihirret kiinnitettiin toisiinsa puutapeilla. Ennen rännien rakentamista perattiin koskien pohjat mahdollisimman tasaisiksi.

Riutukan rännissä vahvistettiin tiukimmat mutkat rekiraudoilla, kertoo Toivo Pellikka. Sodan jälkeen rekiraudat olivat hävinneet rännirakenteista ja Pellikka epäilee, että ne olisi viety takaisin kyliin ja käytetty raudan puutteessa alkuperäiseen tarkoitukseensa.

Rännien rakentamisen yhteydessä Raakunjoen ja Portinjoen varteen rakennettiin myös uudet kämpät entisten, jo lahonneiden tilalle.

KAPLASTUKSET, OTVOTUKSET JA KOSSAT

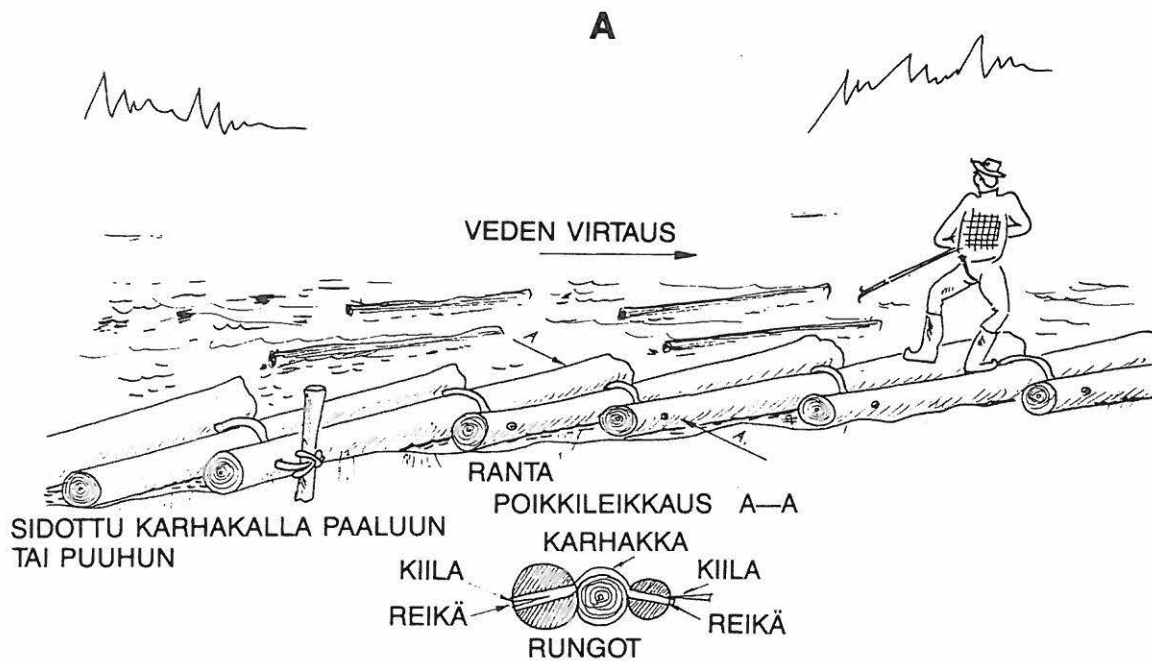
Kaplastukset rakennettiin usein molemmin puolin jokea tyveneen virtaan. Kaplastusten päällä seisten tai kävellen miehet saattoivat lykkiä eli solia puita laiskassa virrassa kekseillä eteenpäin.

Suvantopaikoissa paalut lyötiin joen pohjaan saakka 40-50 metrin leveydelle molemmin puolen virtaa ja niihin laitettiin puomit, jonka välistä tukki huilas, kertoo Onni Hietajärvi. Laiskaan virtaan rakennettiin lisäksi kaplaspuut.

Kaplastuksissa oli kolme tukkia rinnakkain suomuksessa. Tukit sidottiin kuusen karhakoilla yhteen ja kiinnitettiin rannalle lyötyihin paaluihin ja puihin. Eelis Kelloniemi kertoo, kuinka tukit lyötiin yhteen nalkkitapilla että ne pysyivät varmasti koossa eivätkä päseet leviämään. Rannalle kiinnittämisessä käytettiin apuna myös aisoja, jotka sidottiin toisesta päästä tukkiin ja toisesta päästä rannalla olevaan puuhun ta paaluun. (Piiros A)

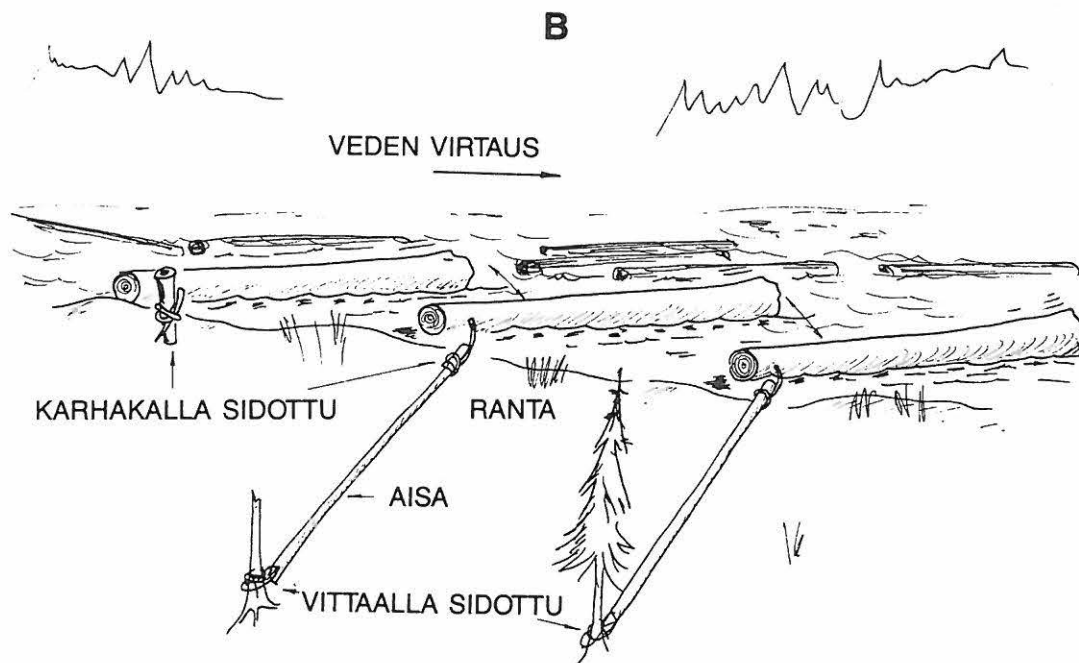
Selostukset ja Ari Hautajärven piirroksat kaplaksista, otvoista ja kossista on tehty Toivo Pellikan kuvausten pohjalta.

Otvotukset tehtiin vuolaaseen virtaan. Tukin latvaosaan tehtiin kairilla reikä ja ohjepuu eli otva sidottiin reiästä vittaksilla rannalla olevaan aisaan tai puuhun. Virtaavien puiden iskut osuivat näin tukkien raskaisiin tyviosiin, jotka lipuivat otvotuksissa vapaana virran myötäisesti (Piiros B).

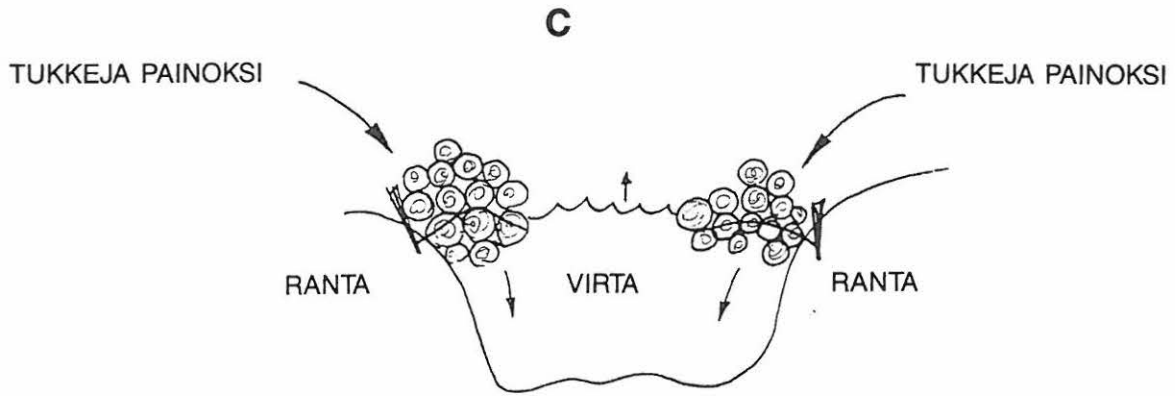
Kaplastus (Piirros A)

Ari Hautajärvi

Otvotus (Piirros B)

Ari Hautajärvi

Ari Hautajärvi

Kossa

Jotkut tukeista oli sidottu karhakoilla rantatörmään kiinni. Lisättäessä tukkeja sidottujen tukkien päälle alkoi kossa vajota ja veden pinta nousta. Uittoväylä kapeni ja virta vahvistui.

Jyrkkiin koskipaikkoihin rakennettiin kossat. Kossien rakentamisessa käytettiin runsaasti järeää puuta. Alimmaisat, usein kosken pohjaan asti yltävät tukit kiinnitettiin karhakoilla rantaan, loput ladottiin kiinnitettyjen puiden päälle painoksi. Kun kossat tiivistettiin havuilla, sammalella ja kuntalla, niitä kutsuttiin lämpimiksi kossiksi. (Piiros C).

Kossien avulla virta pakotettiin paksuna pohjasta joen tai puron pintaan, jossa tukkien oli hyvä huilata.

Veden virtaamista uittouomassa säännösteltiin tammien avulla. Raakunjoessa oli neljä tammaa. Joen yläjuoksulla oli Vaara-Raakun ja Pirtti-Raakun väliin vuonna 1926 rakennettu tammi, toinen oli Sotkalammin tammi, kolmas Alaraakun tammi ja neljäs joen alajuoksulle rakennettu tammi ennen Luppolaan.

Tammien avulla säännösteltiin myös laskettavaa puutavaraa, ettei se päässyt muodostamaan sumia. Sotkalammin tammella ensimmäinen luukku ja Alaraakun tammella toinen luukku, Onni Hietajärvi kertoo.

Tammet rakennettiin siten, että joen pohjaan pantiin kuivana aikana kaksi tukkia poikittain. Niiden rakoon tuikattiin päältä päin 5-6 tuuman leveät pystypuut, joita otettiin laskun aikana keskeltä tammaa pois sitä mukaa kun lasku-uomaa levennettiin. Jos vesi meni lasku-uomassa vähäksi, tammi pistettiin kokonaan kiinni. Näin kerättiin vettä tammien niskaan, josta se päästettiin muutaman tunnin kuluttua jälleen vuolaana virtana lasku-uomaan.

Rännissä oli tammien molemmin puolin valtavat siivet eli viikset, jotka oli tiivistetty vedenpitäviksi kuntalla, maalla ja kivillä.

PUIDEN VYÖRYTYS

Kun joki oli laitettu, voitiin vyörytys ja puiden uittaminen kevättulvaa hyväksi käyttäen aloittaa.

Alkuaikojen uittoja kutsuttiin ”rymyuitoksi”, koska ne tapahtuivat korkean tulvan aikana, jolloin kivikot ja koskipaikat eivät olleet esteinä. Virran voimakkuuden vuoksi työ vaati paljon väkeä pitämään puut väylällä ja oli äärimmäisen vaarallista, kertoo Kemijoen uittoyhdistyksen uittopäällikkö, metsänhoitaja Matti Mäkilä.

Rännien rakentamiset ja koskien perkaukset 1960-luvulla lopettivat rymyuivot kokonaan. Myös raskas ja vaarallinen käsinvyörytys lopetettiin ja kuitupuun kuorinta siirtyi uittojokien törmiltä tehtaitten suurten kuorimarumpujen tehtäväksi.

Käsinvyörytyksen tilalle tulivat suuret puskutraktorit, joilla jokeen poikkisuunnassa olevat puutavarapinot työnnettiin veteen. Pinot saattoivat olla 25 metriäkin pitkiä ja 3 metriä korkeita. Vyörytys keskittyi suuriin varastoihin ja oli erittäin tehokasta, mutta sillä oli omat heikkoutensa. Vyörytettäviä puita rikkoontui ja jokitörmät kuluivat, kun puiden ohella jokeen joutui myös runsaasti maata. Vesien likaannuttua tilalle oli kehitettävä uutta tekniikkaa.

Nykyisin vyörytykset tapahtuvat suurista keskitetyistä jokivarsivarastoista tehokkailla kauha-kuormaajilla. Myös jäälansseista uittopuutavaran vyörytysmenetelmänä ollaan luovuttu, koska nykyistä uittoon tulevaa puuta on pyrittävä pikemminkin kuivattamaan kuin kastelemaan enne uiton alkamista.

PUUN UITTAMINEN

Raakunjoessa uitettava puutavara oli ajettu talven ja kevään aikana savotoilta Sotkalammin isoon lanssiin ja pitkin jokivartta sijaitseviin pienempiin lansseihin. Tukit kerättiin ”niskojen” päälle tai ”kaljuille”, pinotavara pantiin järven jälle tai jokivarteen, kertoo Onni Hietajärvi.

Sekä Toivo Pellikan isä Martti Pellikka että Katri Pellikan isä Uuno Timonen olivat Raakunjoella kymppinä. Ensin laitettiin joki ja sitten määrättiin roikkien paikat, kertoo Toivo Pellikka. Vonkamiehet komennettiin pareittain näkömäärän päähän. Vonkapaikkojen väli oli Matti Kelloniemen mukaan 50—100 metriä, ei koskaan enempää. Missä oli enemmän töitä, siellä oli myös tiheämmässä vonkamiehiä.

Jokisuulle määrättiin vastuumiehet. Uiton päättyessä jokea tuli viimeisenä alas hännänajorokka, joka purki uittolaitteet ja pani puut huilaamaan sitä mukaa alas uittouomaa. Matti Kelloniemi muistelee häntämiehiä kutsutun Sallassa myös häntäryssiksi.

Vaikka puiden ruuhkaantuminen pyrittiin estämään laitton avulla, joissa ja puroissa oleville kareille ja koskiin syntyi helposti ruuhkia. Tällaisia paikkoja valvottiin läpi vuorokauden.

Vonkamiehet tarkkailivat puun kulkua vuorotellen toisen nukkuessa ja toisen valvoessa. Jos puita ruuhkaantui, vonkamiehet purkivat ruuhkan kekseillä ja kangilla. Jos vonkamiehet eivät yksin pystyneet ruuhkaa selvittämään, kutsuttiin apua. Sananvienti muille tapahtui puron vartta juosten tai jokiuitossa jokea soutaen.

Sotkalammista Alaraakun tammelle joki oli suhteellisen hyvä eikä siinä ollut paljon pahoja paikkoja. Ne alkoivat Riutukalla, kertoo Onni Hietajärvi. Joen ruuhkautuessa kielipuomi vedettiin Alaraakun tammilla kiinni. Miehellä miehelle kulki sana, että kielipuomi kiinni, lasku poikki.

Toivo Pellikka muistaa olleensa vuonna 1936 uittamassa halkoja urakalla Raakunjoella. Halot uitettiin Suomulahteen. Siellä ne pinottiin ja myytiin höyrylaivojen polttoaineeksi.

Ennen Kemijärven veden nostoa Raakunjoki ja Portinjoki yhtyivät Suomujoeksi, joka laski Suomulahteen. Tulva-aikana jokien yhtymäkohtaan muodostui iso järvi, jollaiseksi paikka muuttui pysyvästi Kemijärven veden noston jälkeen. Kemijärven säännöstely valmistui vuonna 1963.

Ensin laskettiin jokivarteen ajetut puomihongat Riutukan alapuolelta Raakun ja Portin haaraan, jossa niistä oli tarkoitus tehdä pyräs. Sitten pantiin jokeen halot. Puomit tarttuivat kuitenkin Raakussa rännin alapuolelle niin tiukkaan, että perästä uitetut halot eivät päässeet pois rännistä. ”Ränni meni haloista niin visuun täyteen, että vesi kulki rännin ulkopuolelta ja alta. Uittomiesten oli sydyttävä kaikki halot ensin rännistä pois ja lapettava ne taas veden tultua takaisin ränniin”, Pellikka kertoo.

Kun uitetut hongat oli laskettu Raakun ja Portin haaraan, niistä muodostettiin rinkka eli pyräs. Puomien ympäröimät avolautat eli pyräät tehtiin Toivo Pellikan mukaan ”rintillä” siten, että puomien päihin iskettiin rautakiilat, jotka yhdistettiin toisiinsa kettingillä, jossa oli 3—4 isoa lenkkiä.

Halkopyrääät vedettiin omilla väliaikaisilla puomeilla Alalampiin. Siitä ne siirrettiin uiton puomeihin, isoihin pyräisiin, joita vedettiin höyrylaivoilla Kemijärven yli Kemijokeen.

Halonuittoporukassa oli Toivo Pellikan lisäksi mukana Räisälästä ainakin **Jalmari** ja **Oskari Kuvaja** sekä **Arvo Kylmäniemi** ja **Väinö Kantola**.

LAUTTAUITOT JA IRTOUITTO

Aluksi Kemijoen vesistöissä uitettava raakapuu oli pelkästään tukkeja. Kuitupuut ilmestyivät Kemijoen uittoyhdistyksen tilastoihin vasta vuonna 1915, kertoo metsänhoitaja Mäkilä.

Rymyuittojen aikana uitonaikainen tulva oli usein niin korkea, että vesi ei pysynyt jokitörmien välissä, vaan levisi laajalle alueelle joen ympäristöön. Suuret tukit oli silloin helppo sitoa ja

uittaa lauttoina jokisuulle. Lautaksi sidottuja puita oli helpompi hallita myös karkailemasta. Lisäksi pääväylän alajuoksulla oli lohipyötyjä niin tiheässä, että lauttojen ohjaileminen niiden välitse oli erityistä taitoa vaativaa työtä. Vielä irtouiton syrjäytettyä lauttauuton irtouitto sallittiin Kemijoessa ainoastaan keväällä. Loppukesällä lohienpyynti pakotti edelleen käyttämään lauttauuttoa.

Uittoväylille sattuvien järvien ylitykset sujuivat tukkilautalla varpaten. Kehittymättömästä erottelutekniikasta johtuen eri uittajien puita ei uiton alkuvuosina voitu myöskään sekoittaa.

Lauttauitolla oli suuria etuja irtouittoon verrattuna. Lautan rakentaminen ja ohjaileminen vuolaissa tulvavesissä vaati kuitenkin paljon työtä ja erityistä taitoa. Lautoista irronneiden puiden keräämiseksi myös hännänajo oli yhä pääväylillä tarpeen. Kuitupuuta uitettaessa oli jälleen pakko siirtyä irtouittoon. Samalla oli ryhdyttävä kehittämään myös uudenlaisia uittaja erottelulaitteita ja -menetelmiä.

VARPPAUKSET JA HINAUKSET

Uittoväylälle sattuneet virrattomat alueet, kuten järvet ylitettiin varpaten. Varppauksessa varppausaluksen tai ponttuun ankkuri vietiin 1—2 kilometrin päähän hinattavasta kuormasta ja siihen kiinnitetystä ponttuusta, joka vinsattiin sitten ankkurin luokse. Ponttuu oli pieni lautta, jonka keskellä oli pystyakselin ympäri pyörivä ”vorokki”. Vorokkia pyöritettäessä kuorman hinausvajeri kiertyi vorokin ympärille.

Lauttauiton aikana varppausalukset olivat varsin kehittymättömiä ihmis- tai hevosponttuita. Myöhemmin vorokin käyttövoimana oli höyrymoottori ja lopuksi polttomoottori. Varppaajien motorisoituminen tapahtui 1920-luvulla.

Varpattavan kuorman rakenne muuttui rinnan varppauksen käyttövoiman kanssa. Sidotut tukkilautat vaihtuivat irtouiton yleistyttyä puomien ympäröimiksi avolautoiksi eli pyräiksi. Sitä mukaa kun laivapotkurien suunnittelu kehittyi, pyräitten varppaus muuttui 1950-luvulla potkurihinaukseksi.

KEMIJOEN EROTTELU

Irtouiton tultua lauttauuton rinnalle ja lopulta syrjäyttäessä lauttauuton kokonaan, ei eri omistajien puita voitu alkuvaiheessa sekoittaa keskenään. Silloin oli turvaututtava erillisuittoihin, joissa kunkin omistajan puut uitettiin erikseen. Jokaisen erillisuuton jälkeen suoritettiin hännänajo. Se oli mahdollista niin kauan kuin uittajia oli lukumääräisesti vähän ja uitettava oli pelkästään sahatukkeja. Uittajien määrän kasvettua ja kuitupuun ilmestyttyä sumaan, jokisuun erottelua oli ryhdyttävä toden teolla kehittämään.

PUROUITOISTA AUTOKULJETUKSIIN

Kemijoen vesistön uittoväylän pituus oli suurimmillaan 1950—60 -luvulla, jolloin uittoväylää kertyi yhteensä lähes 4 000 kilometriä. Siitä 1 950 kilometriä oli yhteisuittoväyliä, loput yksityisuittoväyliä. Vuonna 1987 käytössä olleiden uittoväylien pituus oli 1 100 kilometriä ja yksityisuittoväylien pituus 26 kilometriä. Uittoväylistä jäivät ensimmäisinä pois purouitot sekä pienet ja keskisuuret sivujoet. Kemijoen pääväylän lisäksi jäljelle jäivät Ounasjoki, Kitinen, Luiro ja Kemihaara sekä niiden merkittävimmät lisäjoet Meltauskoski, Loukinen, Tenniöjoki ja Värriöjoki.

Pääväylän uittomäärät eivät kuitenkaan vähentyneet samassa suhteessa väylänpituuksien kanssa. Nyt puutavara kuljetettiin uittamisen sijasta metsästä suurten uittoväylien vartein autoilla.

Kemijoki oli Suomen viimeinen irtouittoväylä. Valtakunnan kokonaisuudesta Kemijoen osuus oli vuonna 1991 15 prosenttia. Vuonna 1990 Kemijoessa uutettiin puuta 850 000 kuutiota ja vuonna 1991 760 000 kuutiota. Lapin lääninhallituksen tekemien laskelmien mukaan uiton lopettaminen Kemijoessa merkitsi vuonna 1991 400 metsätyöpaikan loppumista Lapissa.

SALLAN AUTOSAVOTTA

Uuden ajan merkit alkoivat näkyä Riutukassa jo niinkin varhain kuin vuosina 1935—36. Silloin ensimmäiset autot alkoivat ajaa puutavaraa Räisälän Suomulahteen vedenjakajan tuolta puolen Liikasenvaarasta, nykyisen Neuvostoliiton alueelta. Suomulahdesta puut hinattiin laivoilla Kemijärven selkää Luusuanniskaan. Tukkiautoja oli ajossa Onni Hietajärven muistin mukaan silloin parhaimmillaan 72.

Metsälehti kirjoitti tammikuun numerossaan vuonna 1938 Sallan autosavotasta siihen asti suurimpana puunkuljetusyrityksenä Perä-Pohjolassa.

”Perä-Pohjolan suuret puutavarayhtiöt Kemi-yhtiö ja Veitsiluoto ovat harjoittaneet tukkien autokuljetusta jo parina vuonna peräkkäin ja saavuttaneet näissä autokuljetuksissa niin hyviä kokemuksia, että nyt kuluvanakin hankintakautena ovat uskaltaneet käydä rohkeasti Itä-Lapin valtaviin erämaiden kimppuun kuljettamaan vedenjakajan takaa Kutsa- ja Tuntsajokien varsilta aikaisemmin melkeimpä arvottomana pidetyt itäisen rajaseutumme metsät autoilla lähes 50 kilometrin vetomatkoilla Kuolajärveen ja siitä edelleen uittoteitse Kemijokisuulle.”

”Sallan autosavotta jakaantuu kolmen suuremman metsäkappaleen osalle, joista suurin on Tuntsan hoitoalueen valtion leimikko, niin sanottu Isoselän lohko, josta yhtiöt ovat ostaneet 97 000 runkoa sahapuita sangen jyrkää metsää. Seuraavana järjestyksessä on Vuorikylän jakokunnan metsä 95 000 runkoa ja lopuksi Kurtin jakokunnan metsä, noin 65 000 runkoa. Lisäksi kuljetetaan useita tuhansia kuutiometrejä sahapuiden latvoista valmistettua pinotavaraa sekä muutamia tuhansia tyveysistä veistettyjä ratapölkkyjä. Näiden lisäksi on metsähallituk-

selta ostettu kaksi palometsää sekä pienempiä erinä yksityisten puita, joten autoilla kuljetettava sahapuumäärä nousee tässä pääsavotassa noin 260 000 runkoon. Maaliskuun lopulla pitäisi Kuolajärven jäällä olla ajettuna siinä 0,5 miljoonaa tukkikappaletta eli 3,5 miljoonaa kuutiokalkaa sahapuuta sekä lisäksi yllämainitut määrät pinotavaraa ja ratapölkkyjä.”

”Paitsi tätä suursavottaa ajavat yhtiöt yhdessä autoilla Kemijärveen Niemelän jakokunnan puita 48 000 runkoa ja Sallan yhteismetsästä 6 000 runkoa 11 autolla. Sitäpaitsi Veitsiluoto ajattaa yksinään Selkälän jakokunnalta sekä Kallungin ja Onkamon kylän jakokunnilta ostamiaan puita noin 55 000 runkoa sekä 20 000 kuutiometriä pinotavaraa 16 autolla Käsmäjoen latvavesille. Kun edelleen otetaan huomioon ruotsalaisen Tölefors-yhtiön autosavotta, jossa ajetaan 25 autolla Kemijärvelle noin 50 000 tukkia, on Perä-Pohjolassa melko huomattavaa vilskettä tänä talvena puutavaran autokuljetuksen alalla.”

”Entä kuinka suuren mies-, hevos- ja autoarmeijan vaatii tämän pääsavotan 260 000 rungon valmistaminen tukeiksi metsässä, vedättäminen hevosilla välilanssille sekä kuljettaminen autoilla Kuolajärven jäälle 40—50 kilometrin välimatkoilla yhtiöiden oman koko virkakoneiston lisäksi? Kaatomiehiä näillä kolmella lohkollla työskentelee 1 500 miestä, hevosmiehiä on ajo-
töissä 300 ja autojen lukumäärä nousee 80:neen kaksine kuljettajineen.”

”LEIVÄN ISÄ” VASTAAN LAPIN JÄTKÄ

Riutukka oli suhteellisen pieni ja lyhytaikainen uittotyömaa verrattuna moniin muihin Sallan alueella olleisiin uitto- ja savottatyömaihin. Vaikka Riutukassa ei keskusteltukaan ammattiyhdistysasioista, Sallalla oli olennainen osa Kemiyhtiön metsä- ja uittotyöläisten lakkoliikkeessä vuonna 1906. Lakko lähti liikkeelle Kuolajärveltä, vanhasta Sallasta.

”Leivän isä” vastaan Lapin jätkä on valtiotieteitten lisensiaatti Jukka Niemelän Turun yliopistolle tekemä sosiologinen tutkimus Kemiyhtiön metsä- ja uittotyöläisten työtaistelusta, jota pidetään yhtenä Suomen historian suurimmista lakkoliikkeistä. Lakko alkoi tammikuussa 1906 ja kesti lokakuuhun asti. Lakkoliikkeen ollessa laajimmillaan siihen osallistui kolmattuhatta jätkää. Työtaistelussa olivat vastakkain mahtava Kemiyhtiö, ”Leivän isäksi” Lapissa ja Perä-pohjolassa kutsuttu sahatteollisuusyhtiö, ja suurlakon innoittamat jätkät.

Osapuolten tiukka pitäytyminen kannoissaan, lakkolaisia vastaan käydyt oikeudenkäynnit, ammatillisesti järjestäytyneiden työntekijöiden boikotointi ja sitä seurannut sovinnon rikkoutuminen ja lakon murtaminen poliisivoimin tekivät lakkoliikkeestä pitkän ja katkeran, Nieme-
lä toteaa.

Tukkityöläisten liikehdintä alkoi Kuolajärvellä tammikuun alussa 1906. Lakkoja oli oikeastaan kolme: tammikuun alussa puhjennut metsätyöläisten lakko, heinäkuussa syttynyt uittolakko ja syyskuun uittolakko. Koska lakot liittyivät kiinteästi toisiinsa ja olivat Pohjolan tukki-
työläisten renkaan johtamia sekä pääasiassa Kemiyhtiötä vastaan kohdistettuja, tutkimuksessa puhutaan yhdestä lakkoliikkeestä.

Metsätyöläiset pitivät ensimmäisen kokouksensa 6. tammikuuta Kuolajärvellä. Näissä kokouksissa päätettiin Kemi-yhtiölle esitettävistä palkkoihin, työaikaan, yhtiön toimittamaan ruokatavaraan, sairaanhoitoon, "mustakirja" -järjestelmään, sakotusjärjestelmään, kokoon-tumisvapauteen ja ihmisarvon mukaiseen kohteluun liittyvistä vaatimuksista.

Tukkityöläisten lähetystö esitti vaatimukset Kemi-yhtiön metsäpäällikölle **Hugo Richard Sandbergille** uhaten, että lakot alkavat, jollei Kemi-yhtiö myönnä vaatimuksiin 14 vuorokau-den kuluessa. Lähetystön röyhkeästi ja epäkohteliaasti vastaanottanut Sandberg lupasi antaa vastauksensa kahden viikon kuluessa. Vastausta ei kuitenkaan kuulunut lainkaan. Niinpä 350 jätkeä päättivät kokouksessaan Kuolajärvellä julistaa Kemi-yhtiön lakkoon 24. tammikuuta al-kaen.

Kahta päivää aikaisemmin Sodankylän Sompiossa työskentelevät Kemi-yhtiön tukkityöläiset olivat yhtyneet Kuolajärvellä esitettyihin vaatimuksiin ja päättivät ryhtyä lakkoon samana päi-vävä kuin kuolajärven jätkeä. Helmikuun alkupäivinä Kemi-yhtiön työmaat Syväjärvellä ja Niesissä liittyivät lakkoliikkeeseen. Näin kaikki Kemi-yhtiön 10 savottaa eri puolilla Lappia olivat lakossa.

Kuolajärvellä lakossa oli noin 1 500 jätkeä ja 400 hevosta, Sodankylän Sompiossa 500 tukki-laista ja 100 hevosta ja Syväjärven ja Niesin alueella muutama sata jätkeä.

Lakkotaistelun muodostuminen pitkäksi ja katkeraksi johtui suureksi osaksi Kemi-yhtiön met-säpäälliköstä Hugo Richard Sandbergistä, "Iso-Samperista", joka oli tottunut johtamaan tuk-kityömaita yksinvaltaisesti. Sandberg edusti Kemi-yhtiötä sovintoneuvotteluissa. Yhtiön ylin johto, toimitusjohtaja **K. A. Snellman** ja johtokunta, ei sanottavammin puuttunut neuvotteluihin, kirjoitti sanomalehti Kansan Tahto helmikuussa 1906.

Sandberg omaksui heti lakkojen puhjettua taipumattoman asenteen lakkolaisia kohtaan. Lak-kojen puhkeaminen oli kova kolaus Iso-Samperille, joka oli uskonut hallitsevansa jätkearmeijansa kaikissa tilanteissa eikä voinut ymmärtää, että työmiehet kääntyivät häntä, "Leivän isää" vastaan. Sandbergin kerrotaan vastanneen maksujen korotusta vaatineille jätkeille: "Luo-ja on antanut teille viisi katovuotta, mutta minä annan seitsemän".

Lakoissa oli paljolti kyse siitä, että tukkityömiehet vaativat ihmisarvon mukaista kohtelua työnjohtajilta. Tämä käy hyvin ilmi lakkolaisten vaatimuksista ja lakkojohtajien käynnistä Ke-mi-yhtiön toimitusjohtajan Snellmanin luona. Snellmanin mukaan päällimmäisinä syinä työ-taisteluihin lakkojohtajat esittivät työnjohtajien ylimielisen ja jätkeä nöyryyttävän käytöksen.

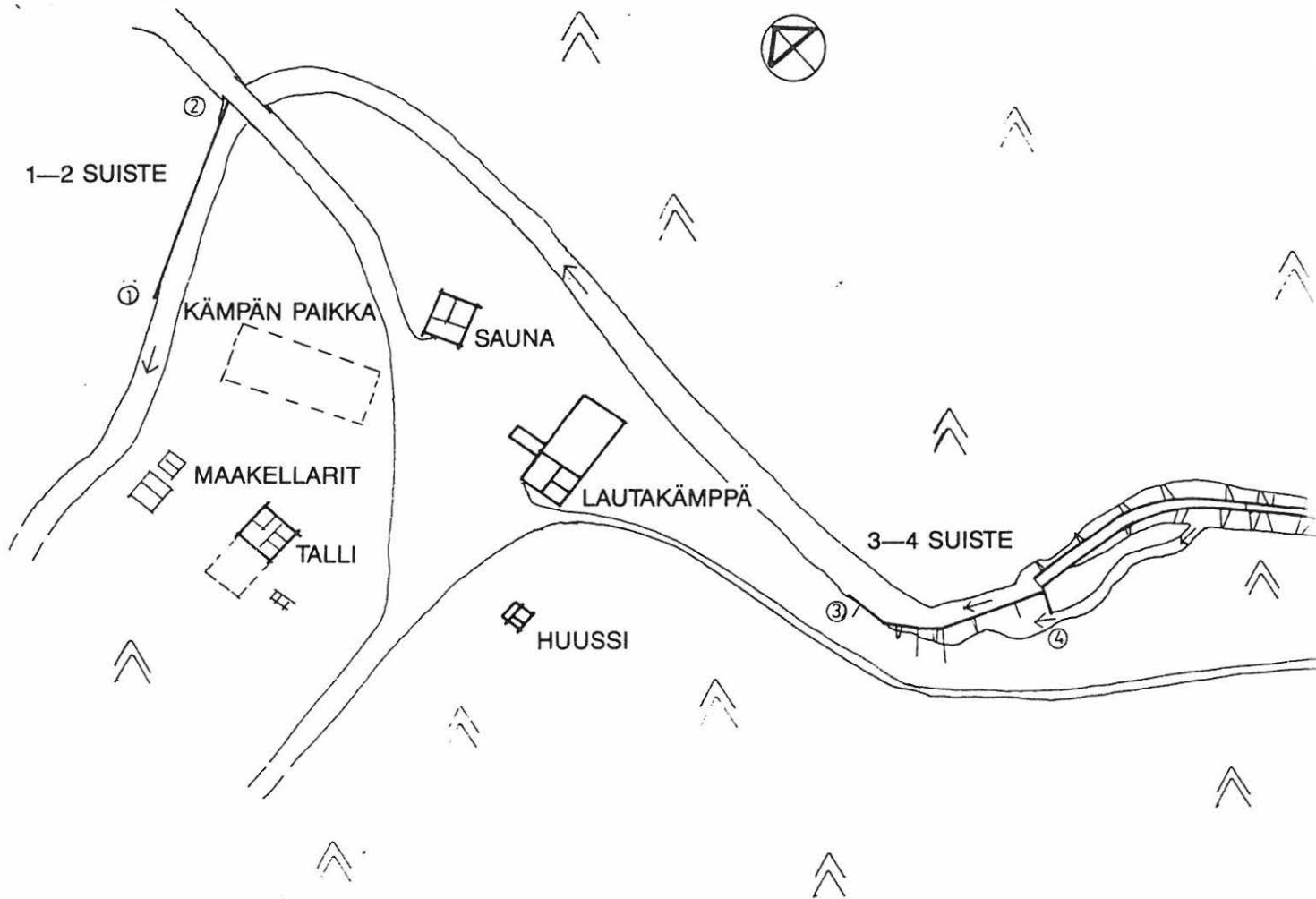
Lakkoilleet tukkityöläiset järjestäytyivät virallisesti 2. huhtikuuta 1906, jolloin Rovaniemen pitäjän Vikajärven kylässä pidettiin Pohjolan Tukkiyöläisten Renkaan perustava kokous. Ko-kouksessa olivat edustettuina Rovaniemen, Sodankylän, Kuolajärven, Kittilän ja Kuusamon tukkilaiset. Myös Kemijärven työväenyhdistys ja Kemin maalaistyöväen ammattiosasto olivat lähettäneet edustajansa paikalle. Järjestäytymisellä ja lakoilla katsotaan olleen jatkiin siveelli-sesti kohottava vaikutus, sillä Rengas kielsi jäseniltään juopottelun ja kortinpelun.

Loppukeväästä 1906 lakkoilevien jätkien rahat olivat lopussa. Vain joillakin harvoilla oli sisua

jatkaa lakkoa. Kevätuitot suoritettiin täydellisesti. Kemi-yhtiö maksoi sinä keväänä uittojättille normaalin palkan ohella erityistä lisäpalkkaa, "boksaurahaa". Monet kevätuitossa mukana olleet työmiehet pyysivät Pohjolan Tukkipöytäisten Renkaalta anteeksi menettelyään ja antoivat boksaurahansa sille. Tukkipöytäisten solidaarisuus eli siis edelleen.

Helmikuussa alkanut taistelu koetteli raskaasti lakkolaisia ja heidän talouttaan. Tämä seikka sekä poliisin väliintulo ja rikurit kuihduttivat lopulta tukkipöytäisten lakkoliikkeen. Tosin Kuolajärvellä sitkeimmät lakkolaiset jatkoivat vielä taisteluaan "Leivän isää" vastaan. Kemi-yhtiö värväsi Itä-Karjalasta työmiehiä taipumattomien tilalle, sulki savotat heiltä sekä Pohjolan Tukkipöytäisten Renkaan jäseniltä ja sai näin talven 1906—1907 hakkuut suoritettua.

Kemi-yhtiö ei siis halunnut tunnustaa tukkipöytäisten oikeutta kollektiiviseen toimintaan ja oikeutta olla järjestäytynyt osapuoli työehdoista päätettäessä. Tuloksetta jätkät eivät kuitenkaan lakkoilleet. Palkat nousivat hiukan, ja työstä kesken poistuneen miehen palkasta ei enää tehty 20 prosentin vähennystä. Unohtaa ei sovi myöskään lakon poliittisia seurauksia, jotka olivat näitä pieniä parannuksia merkittävämmät.

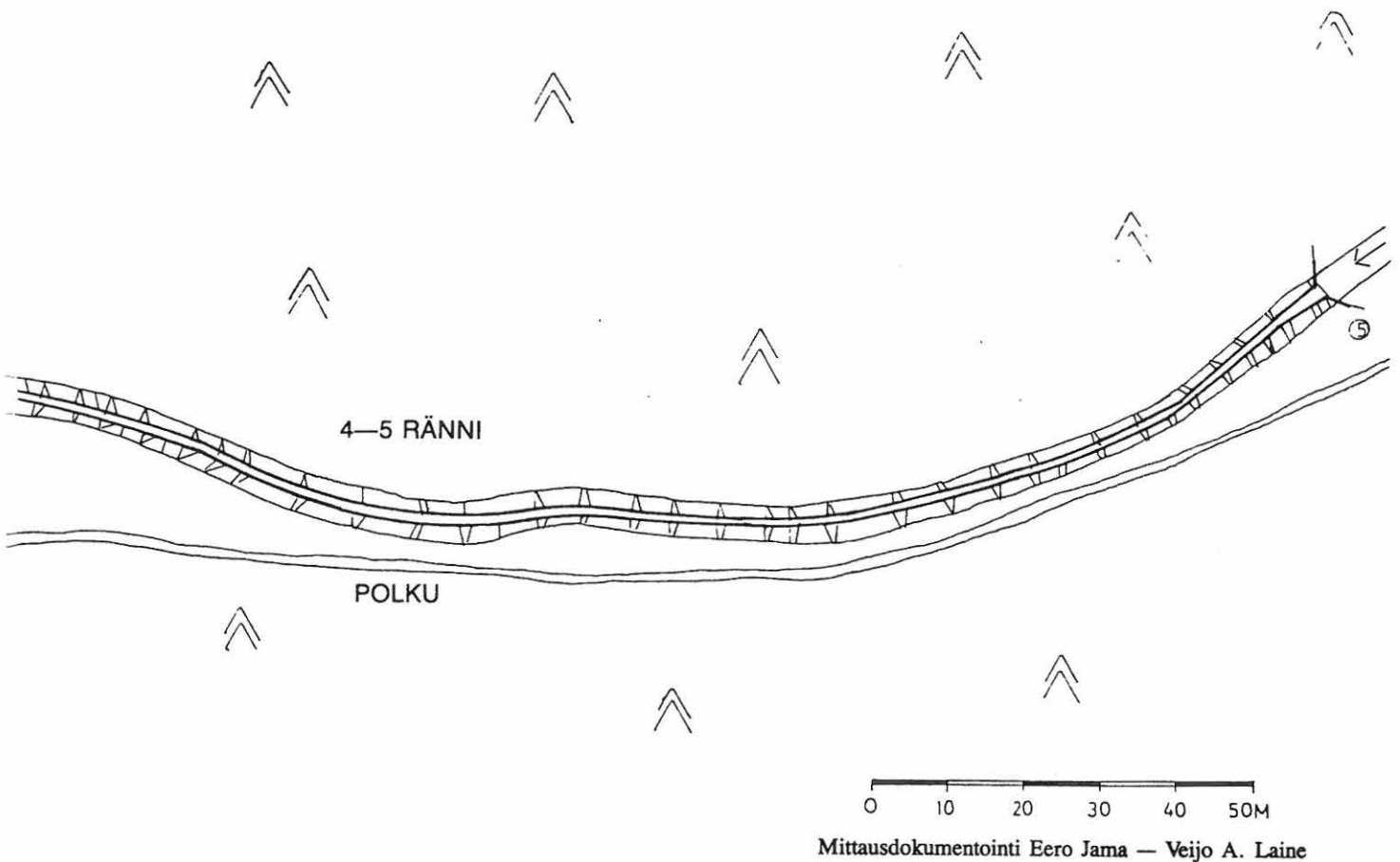
KORJAUSTYÖ 1991—92

Riutukan entistämistyöt aloitettiin 7. päivänä elokuuta 1991. Työt on tarkoitus saattaa päätökseen kesäkuun 1992 loppuun mennessä.

Museoviraston valitsemana urakoitsijana työmaalla toimi Rakennustoimisto **Oiva Nieminen** Utsjoelta. Rakennustöissä olivat mukana sallalaiset rakennus- ja kirvesmiehet **Veikko Lehiäinen** (synt. 1949), **Reino Pohtila** (synt. 1945) ja **Vilho Kemppainen** (synt. 1954) Kursusta, **Olli Niemelä** (synt. 1955) ja **Markku Tuhkala** (synt. 1943) Lapajärveltä sekä **Reino Suvisto** (synt. 1952) Mälävaarasta.

Työt aloitettiin elokuussa 1991 Raakunjokivarren raivauksella. Sallan yhteismetsän alueelta kaadettiin rakennustöitä varten 400 runkoa puuta.

Vanhasta uittorännistä poistettiin kelvottomat osat. Rännin hyväkuntoinen pohja jätettiin entiselleen. Vanha sanonta ”työ tekijäänsä neuvoo” on pätenyt myös Riutukassa. Vanhoja raken-

teita tutkimalla miehet saivat oppia rakentaakseen purettujen osien tilalle uudet samanlaiset. Tavanomaisiin rakennustöihin verrattuna Riutukan kunnostus on rakennusmiesten mielestä olutkin erinomaisen mielenkiintoinen tehtävä.

Ränniä rakennettiin syksyllä 1991 marraskuun lopulle asti. Kunnostustyö saatettiin loppuun vesien vapautuessa keväällä 1992.

Syksyllä kunnostettiin niin ikään Riutukan uittotukikohdan pihapiiriin kuuluva maakellari, purettiin ja rakennettiin uudelleen vanha talli ja huussi. Myös saunarakennus purettiin syksyllä ja kunnostettiin keväällä. Keväällä 1992 Riutukan uittotukikohtaa täydennettiin noin kymmenen kilometrin päästä Riutukasta löytyneellä hyväkuntoisella Eskonlammin uittokämpällä. Riutukan päärakennuksena toimii yhä poromiesten käytössä oleva vanha lautakämpä.

Riutukan uittotukikohtaa ei ole entistetty museoksi, vaan kunnostetun Riutukan toivotaan palvelevan entistä paremmin niin alueen poromiehiä, kotiseutuväkeä kuin uiton historiasta kiinnostuneita matkailijoitakin.

Raakunjoen yli vievä silta johtaa Riutukan kämppäalueelle.

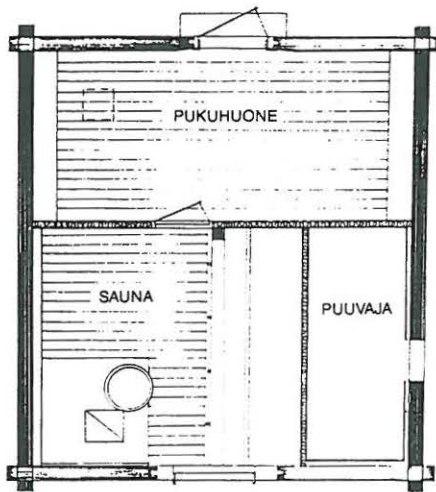
Veijo A. Laine

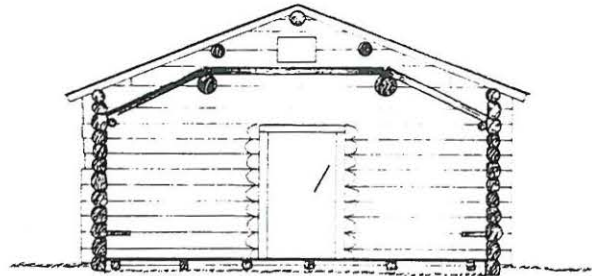
Riutukan vanha lautakämppä on poromiesten tukikohta.

Veijo A. Laine

SAUNA

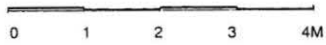

POHJA

LEIKKAUS A-A

Mittausdokumentointi Eero Jama — Veijo A. Laine

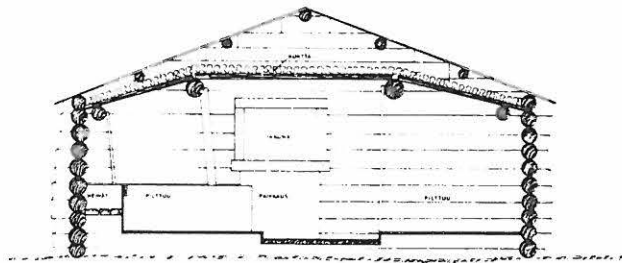
Vanha saunarakennus purettiin syksyllä 1991 ja kunnostettiin keväällä 1992.

Veijo A. Laine

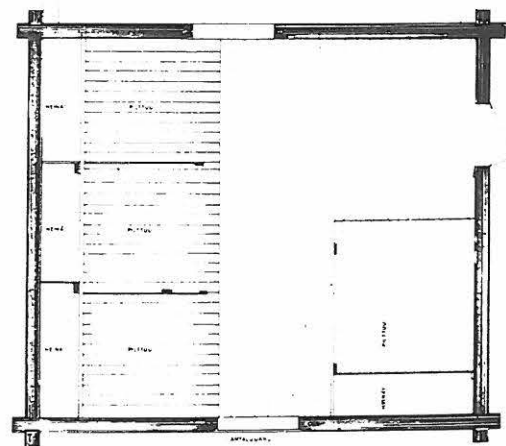

Riutukan vanha talli rakennettiin uudelleen syksyllä 1991.

Veijo A. Laine

LEIKKAUS A-A

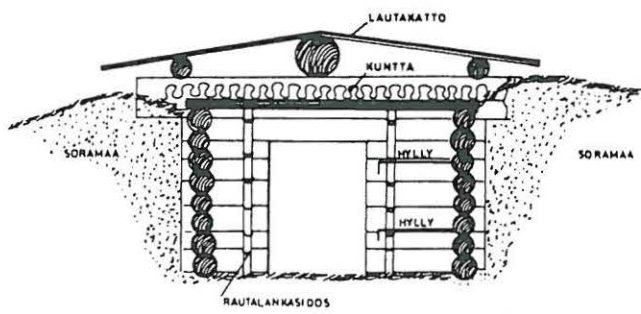
POHJA

Mittausdokumentointi Eero Jama — Veijo A. Laine

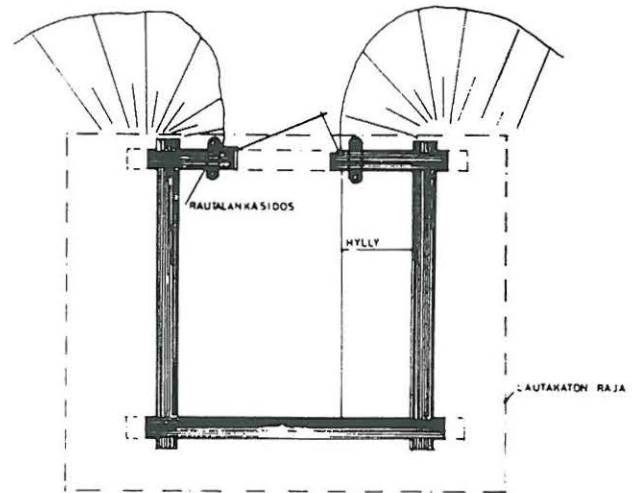

TALLI

MAAKELLARI

LEIKKAUS A-A

POHJA

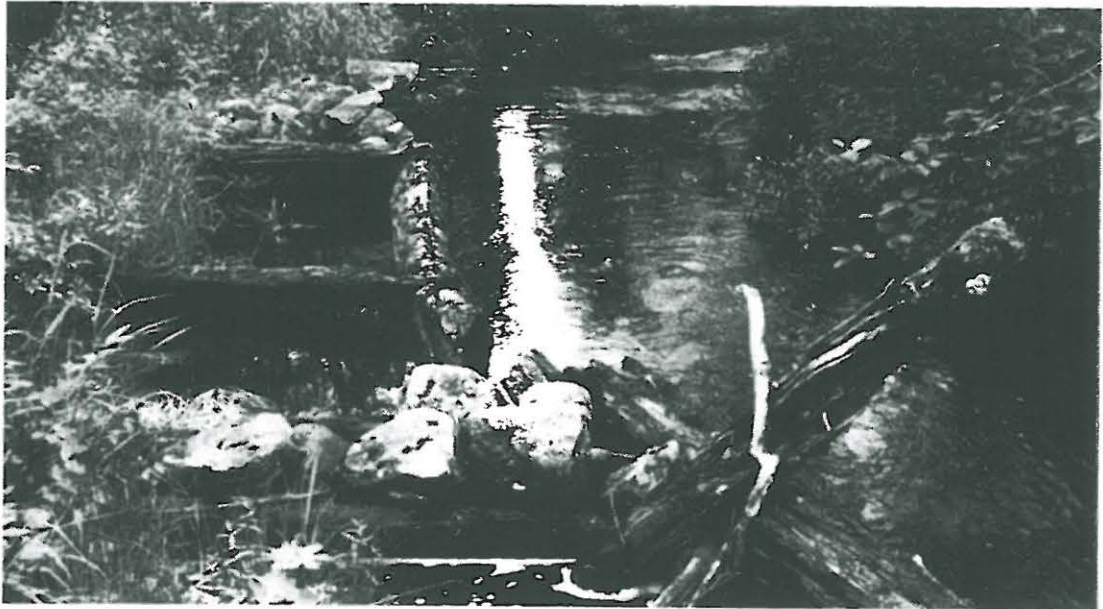
LAUTAKATTO 115

Mittausdokumentointi Eero Jama — Veijo A. Laine

Veijo A. Laine

Dokumentoija Eero Jama tutustumassa vanhaan maakellariin.

Rännin suisteita syksyllä 1991.

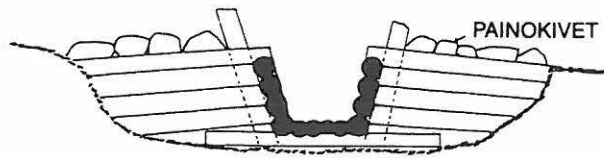
Veijo A. Laine

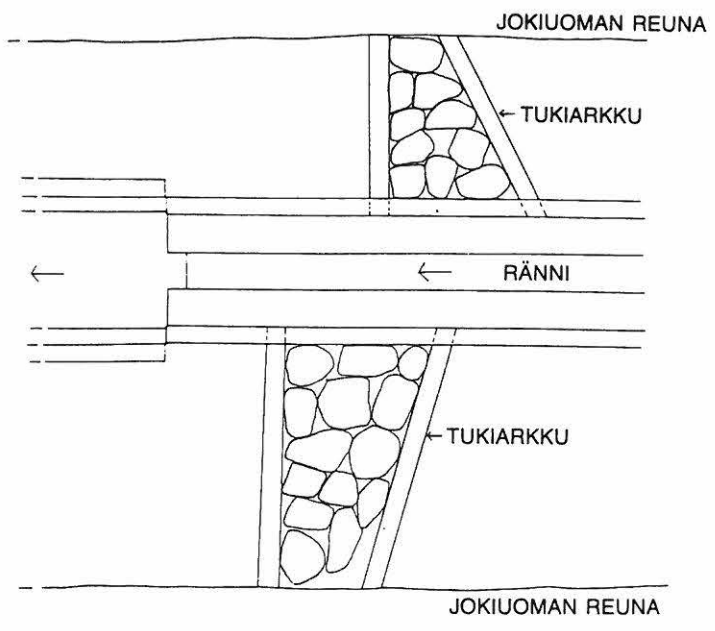
Vanhan rännin pohja.

Veijo A. Laine

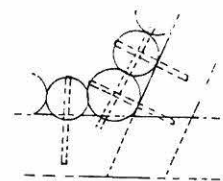
RÄNNIHIRRET KIINNITETTY PUUTAPEILLA

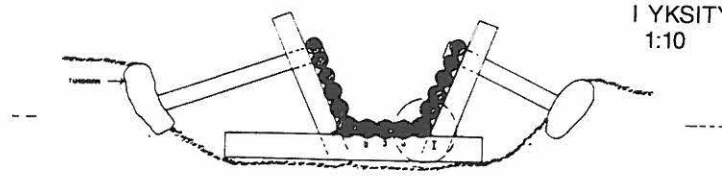
RÄNNILEIKKAUS A—A
1:25

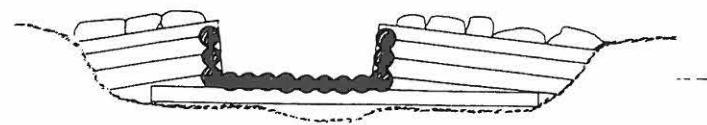
YKSITYISKOHTA RÄNNISTÄ JA TUKIARKKUSTA
1:25

I YKSITYISKOHTA TAPITUKSESTA
1:10

RÄNNILEIKKAUS B—B
1:25

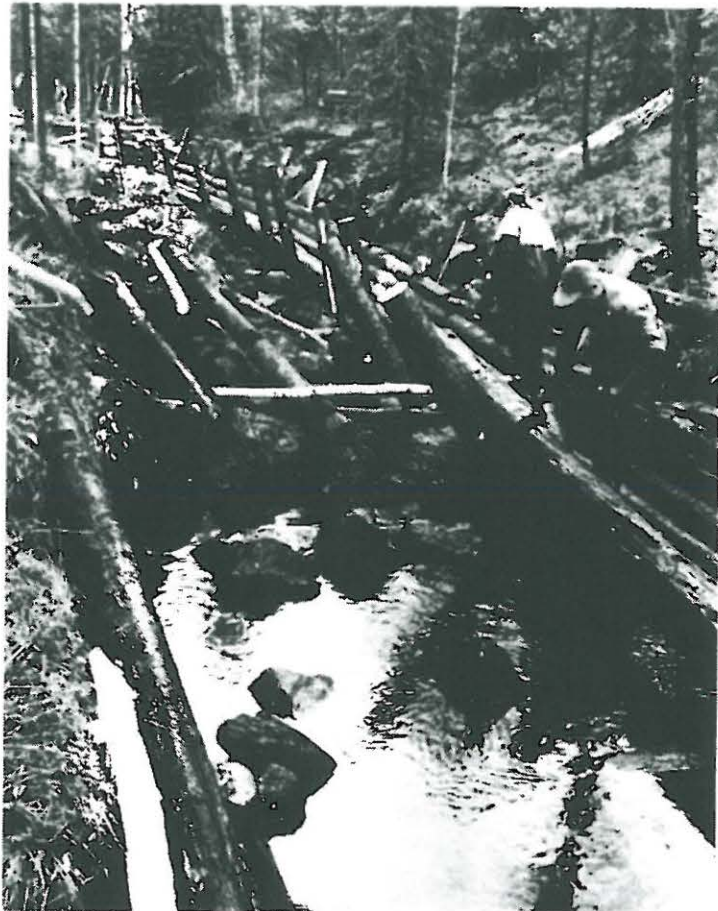

RÄNNILEIKKAUS C—C
1:25

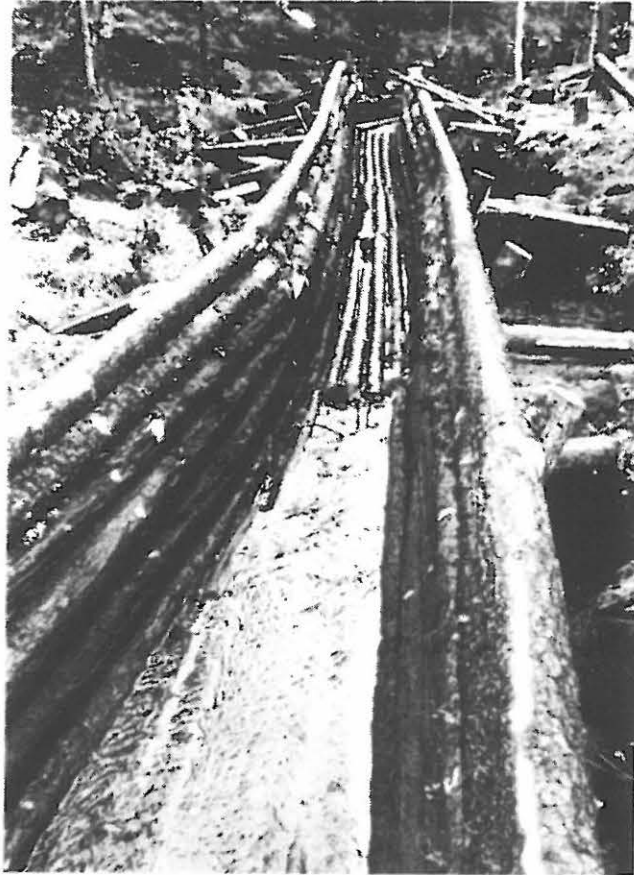
Tukit liitetään huolellisesti yhteen.

Veijo A. Laine

Rännin kunnostus alkaa pystyputten laitolla.

Veijo A. Laine

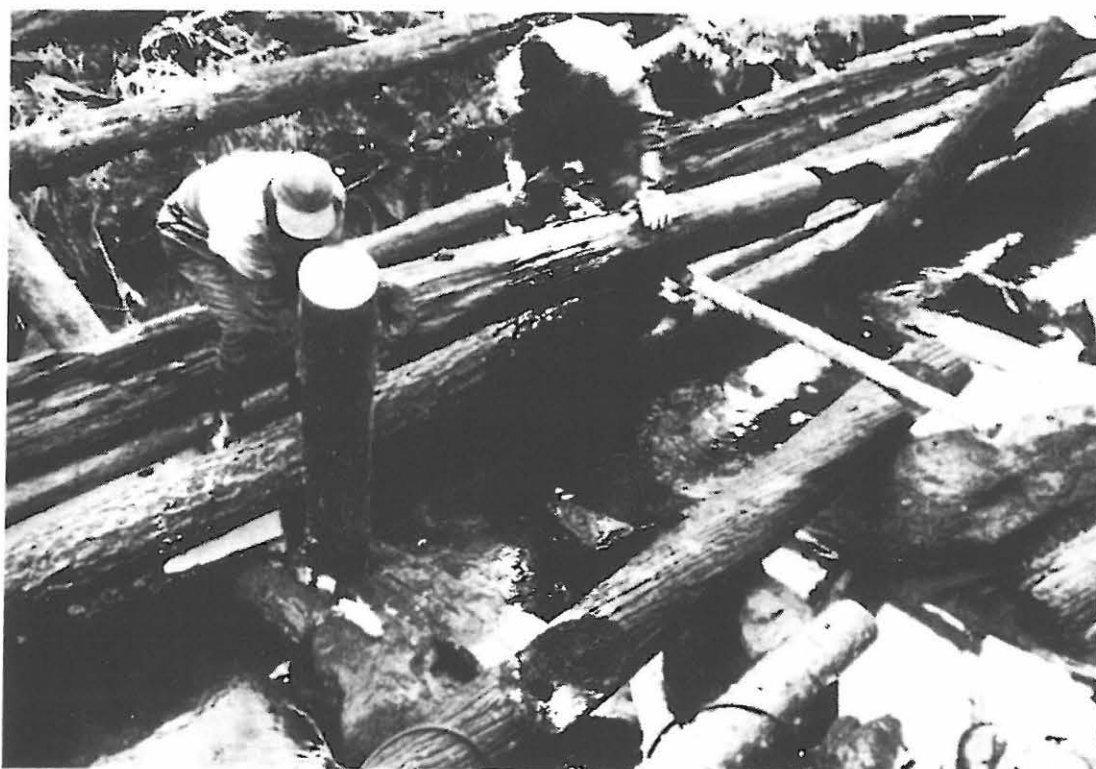
Veijo A. Laine
Kunnostettua ränniä. Kolme alimmaista tukkikertaa ovat vanhoja rakenteita.

Vesi huilaa rännissä.

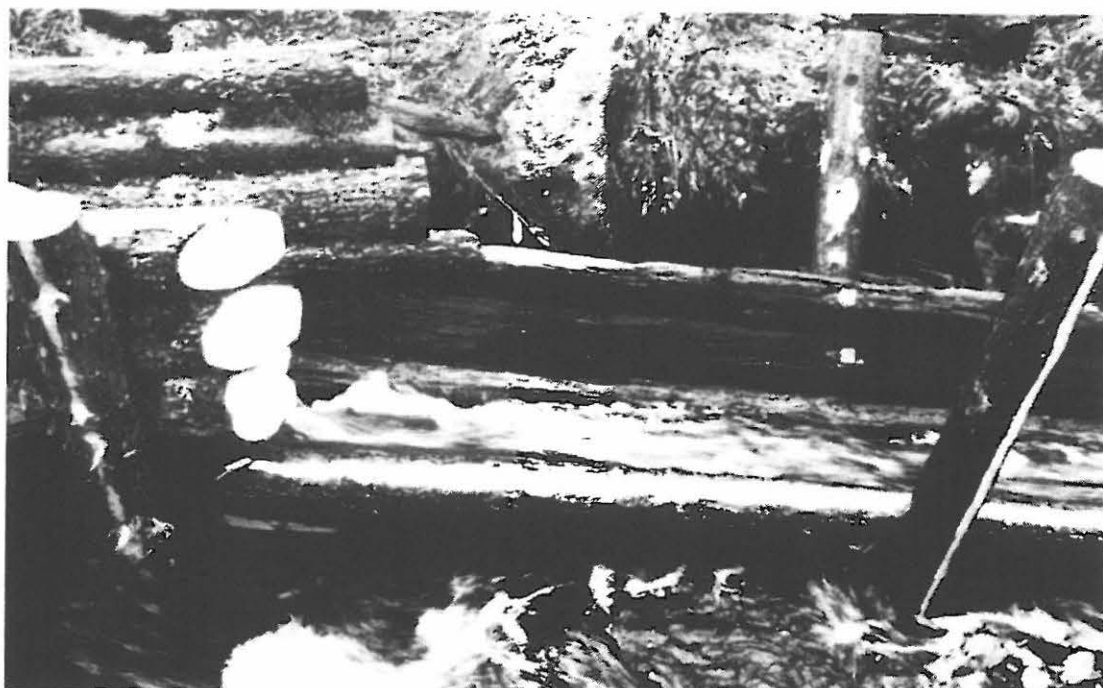
Veijo A. Laine

Kelvottomat tukit korvataan uusilla, kunnolliset saavat jäädä paikoilleen.

Veijo A. Laine

Rännin liitoskohta.

Veijo A. Laine

Tukiarkku

Veijo A. Laine

LÄHTEET

Fil. kand. Hanna Snellman, Helsingin yliopiston kansatieteen laitos: Uittotyöväen elämää Suvannon kylässä ja Kitisenjoella 1920—1950 -luvulla. Lapin metsämuseon 25-vuotisjulkaisu 1987.

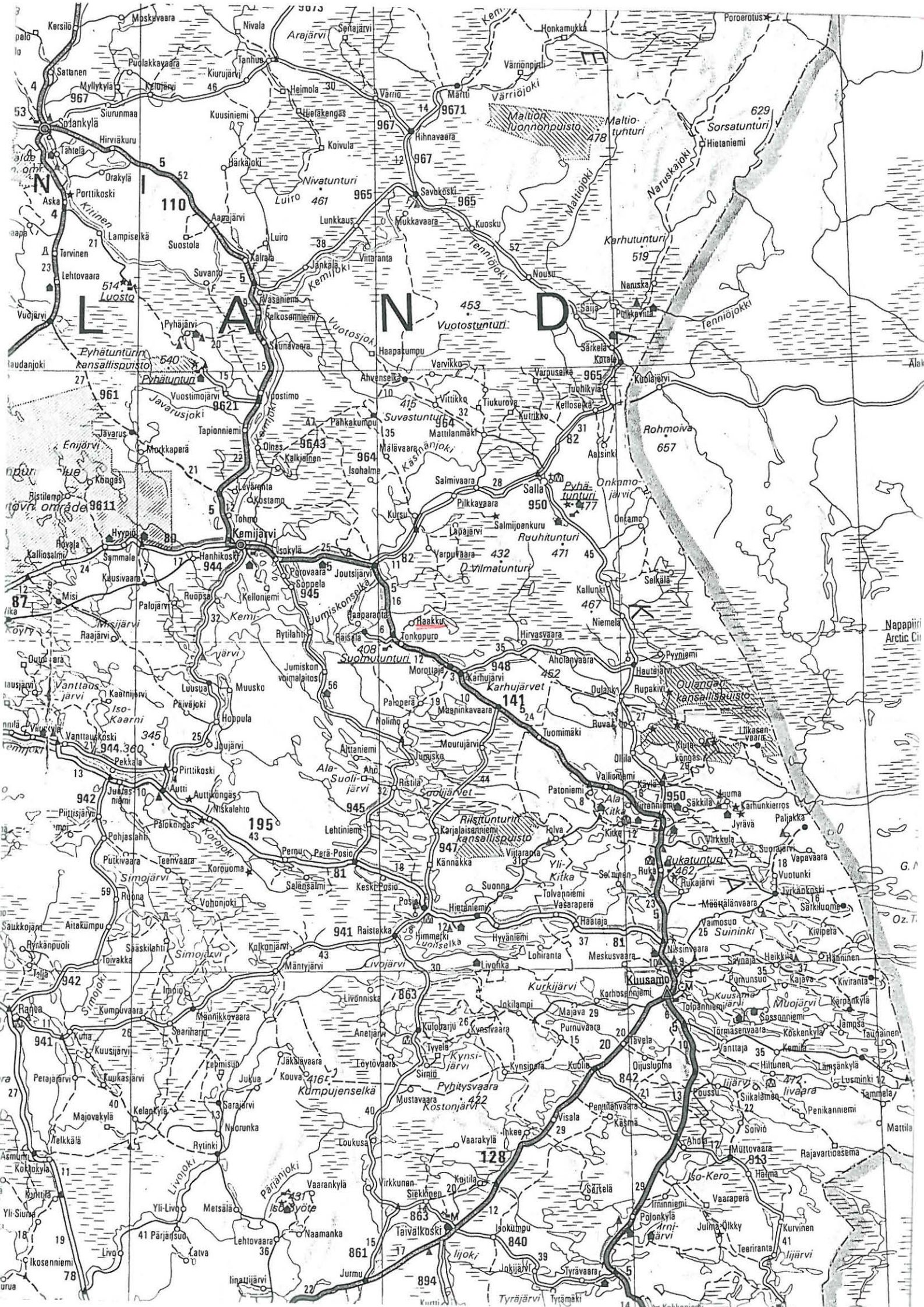
Metsänhoitaja Matti Mäkilä, Kemijoen uittoyhdistys: Uiton muuttuminen vuosien saatossa. Lapin metsämuseon 25-vuotisjulkaisu 1987.

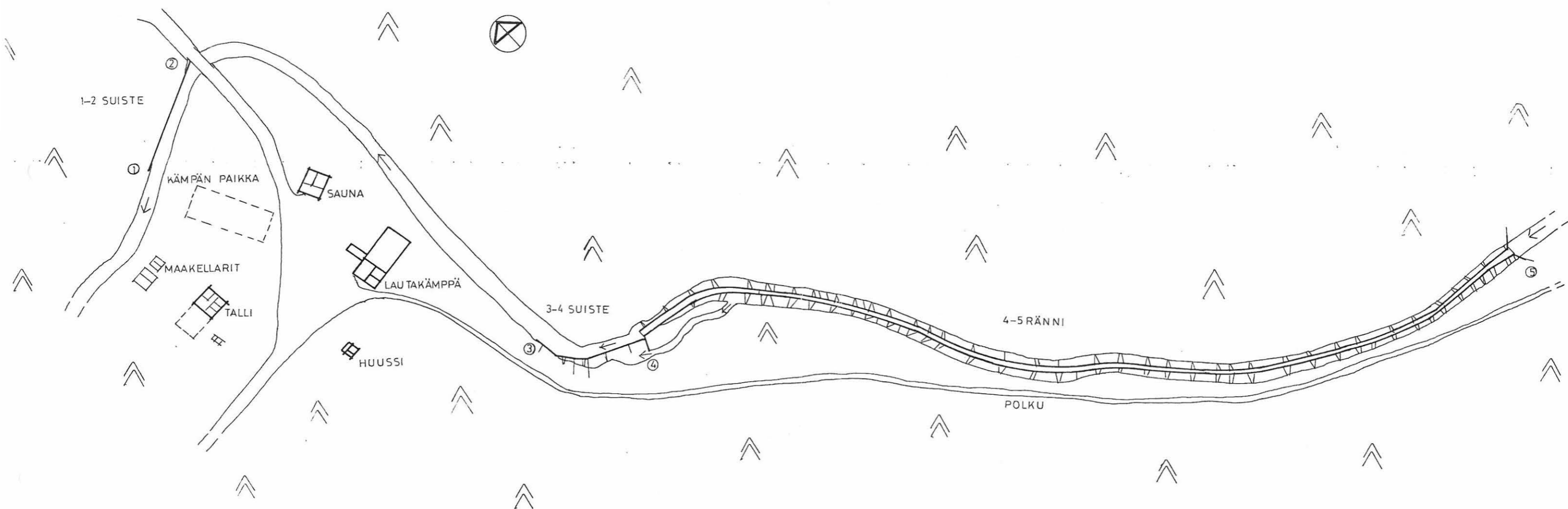
Valt.maist. Jukka Niemelä, Turun yliopiston politiikan tutkimuksen ja sosiologian laitos: ”Leivän isä” vastaan Lapin jätkä. Sosiologinen tutkimus Kemiyhtiön metsä- ja uittotyöläisten lakkoliikkeestä vuonna 1906. Turun yliopisto 1982.

Sallan autosavotta — tähän asti suurin puunkuljetusyritys Perä-Pohjolassa. Metsälehti 1938.

Ylen Lapin radion ohjelma savottaperinteestä Riutukasta 11.7.1986. Työryhmä: Juha Ahvonen, Sauli Antikainen, Hillevi Hyttinen, Ahti Reinikainen, Anni Tolppi, Timo Sipola. Haastattelut: Matti Yliräisänen (1907—1990), Eelis Kelloniemi (1912—1990), Akseli Kelloniemi (1920—1990), Kerttu Oiva (synt. 1928), Anna Salo (synt. 1924), Vilho Salo (synt. 1927), Katri Kelloniemi (synt. 1922), Toivo Kellokumpu (synt. 1929), Vilpo Tuovinen (synt. 1934).

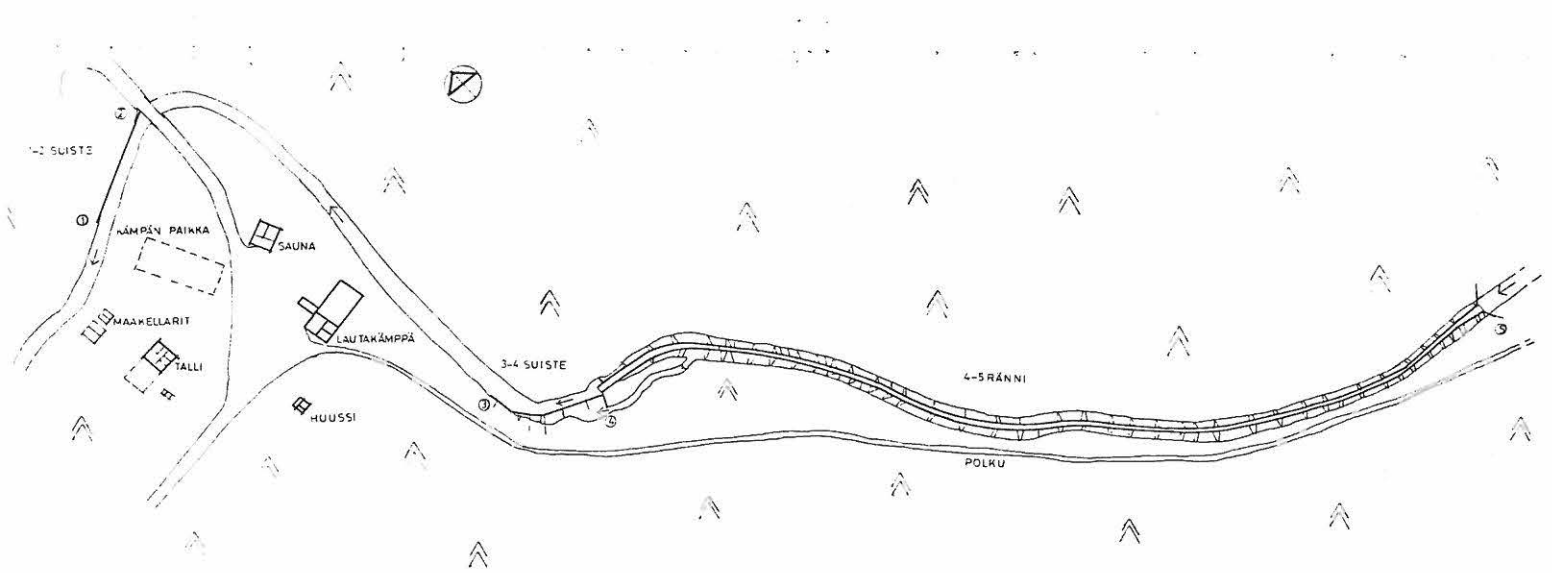
Paavo Hautala: Suomuvuoman suomalaiset. Räisälän-Tonkopuron kylähistoriakerho 1988.

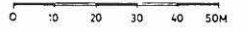

SALLA, RAAKUNJOKI
 RIUTUKAN UITTORÄNNI
 V.1990 Eero Järvi, Kirsi A. Kärrä

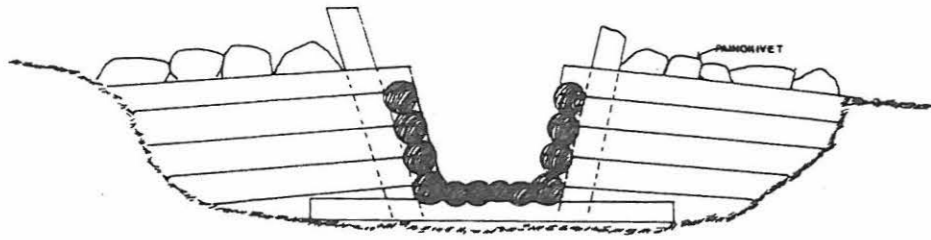

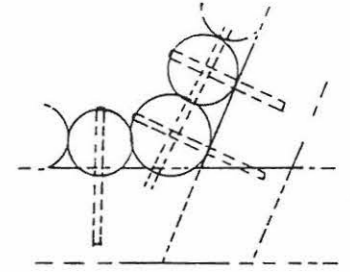
SALLA, RAAKUNJOKI
 RIUTUKAN UITTORÄNNI
 V.1990 Eero Jona, *Heikki A. Laine*

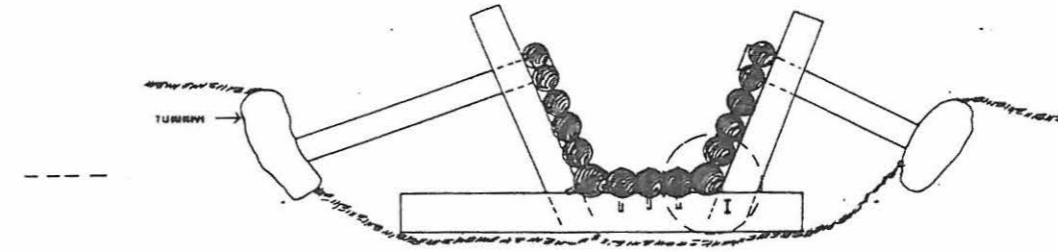
RÄNNIIRRETT KIINNITETTY PUUTAPPEILLA

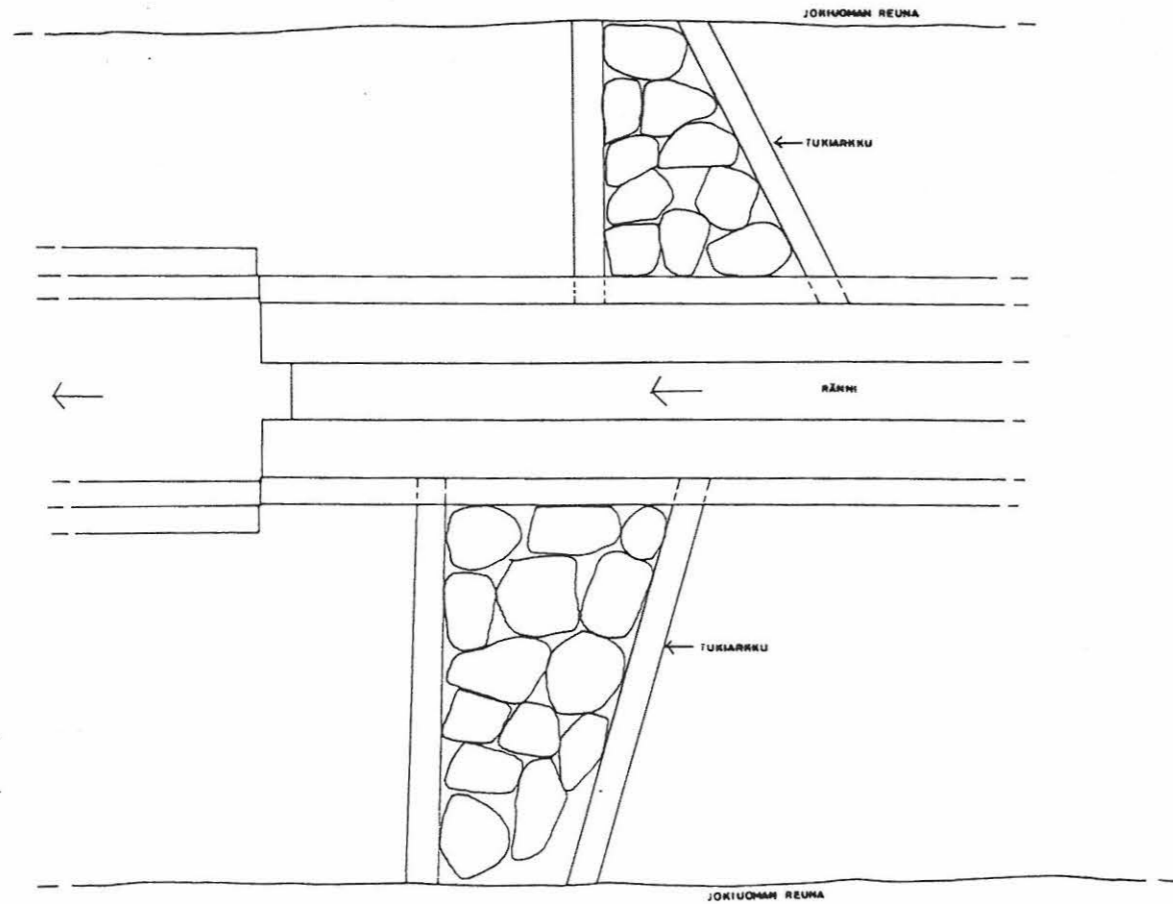
RÄNNILEIKKAUS A-A
1:25

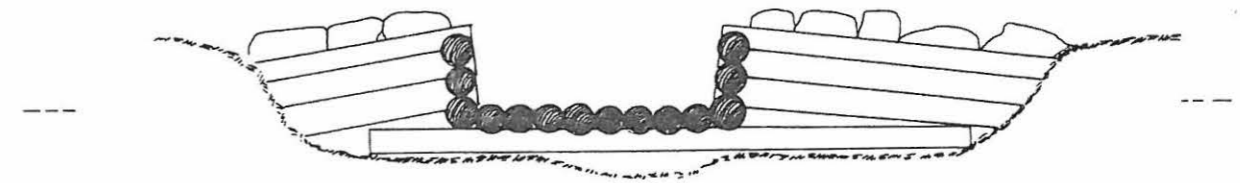
I YKSITYISKOHTA TAPITUKSESTA
1110

RÄNNILEIKKAUS B-B
1:25

YKSITYISKOHTA RÄNNISTÄ JA TUKIARKKUSTA
1:25

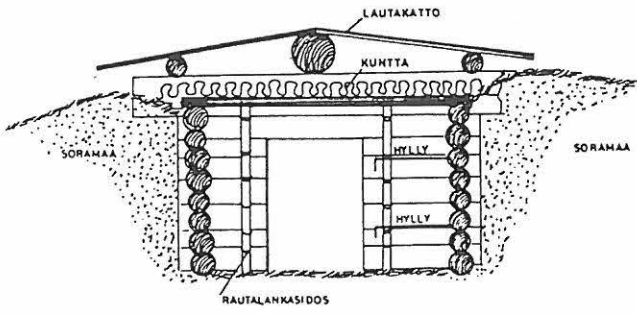

RÄNNILEIKKAUS C-C
1:25

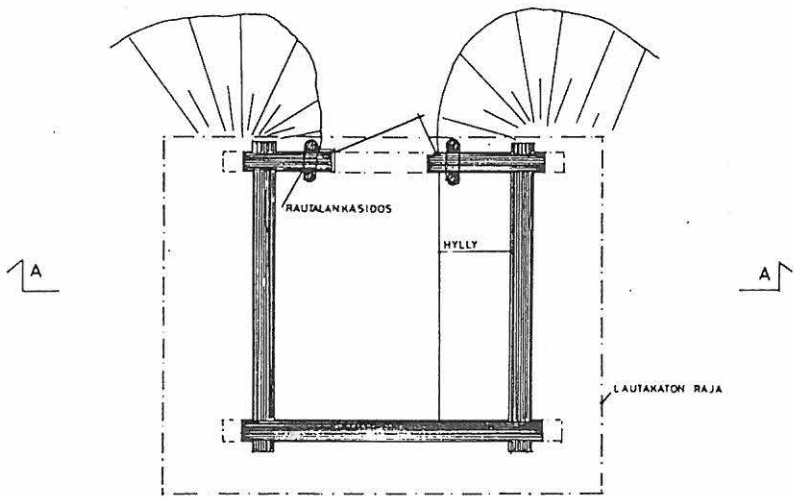
LEIKKAUKSEN PAIKAT MERKITTY ALUEESTA TEHTYIN ASEMAPIIRROKSEEN

SALLA, MOROTTAJA		UIITORÄNNIN RAKENNEPIIRROKSLIA	
RAAKUNJOKI, RIUTUKKA			
MITTAUSPIIRUSTUS		KUNTOKORJAUS	
EERO JAMA, VEIJO A. LAINE		SUUNNITTELU	
		00178 HEL 17	
		PUN 89181	

LEIKKAUS A-A

POHJA

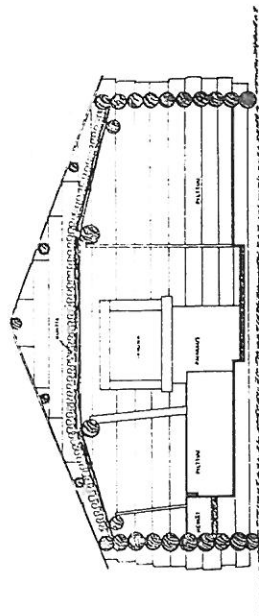

LAUTAKATTO 1:5

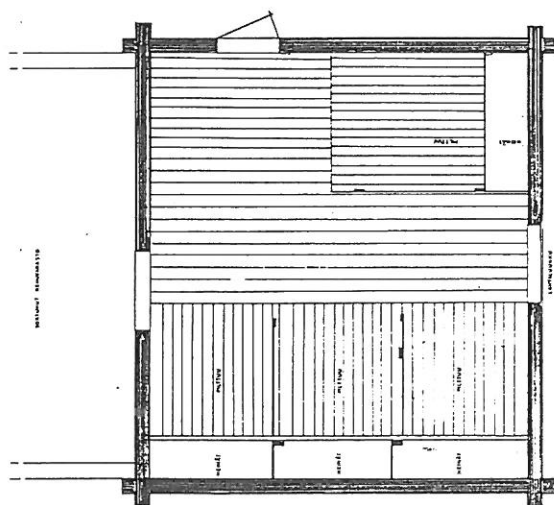

SALLA, MOROTTAJA RAAKUNJOKI, RIUTUKKA MAAKELLARI		POHJA, LEIKKAUS JA KATTORAKENNE	
MITTAUSDOKUMENTOINTI	V. 1951	MUSEOVARASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO	
E. J. J. J., A. B. J.		RITARIHUONE 00170 HKI 17 PUH. 651 811	

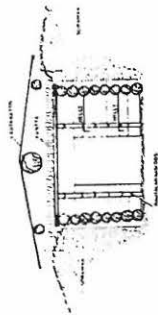

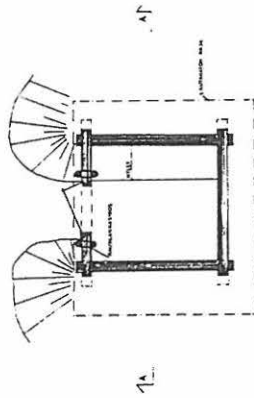
LEIKKAUS A-A

Pohja

LEIKKAUS A-A

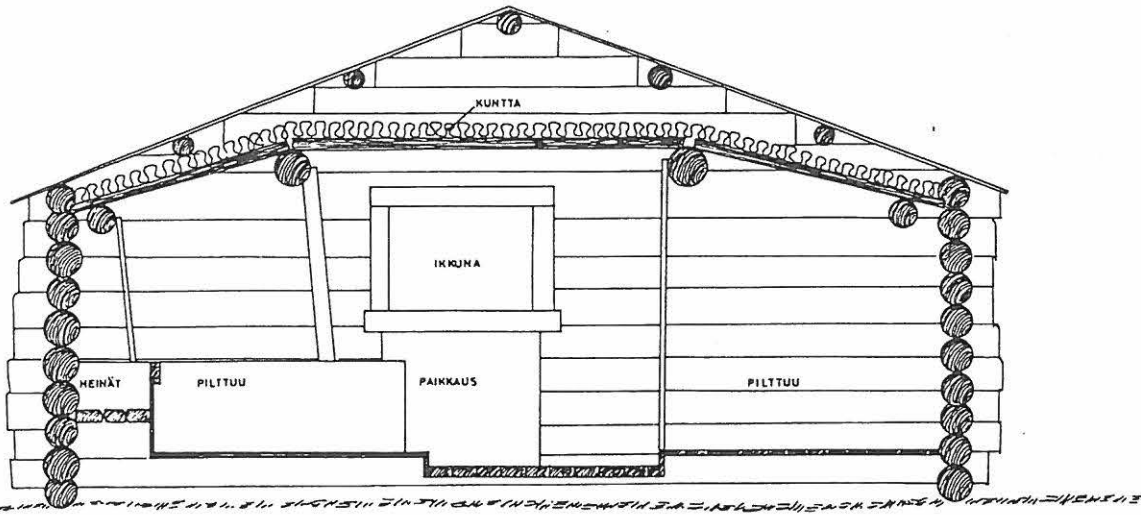

POHJA

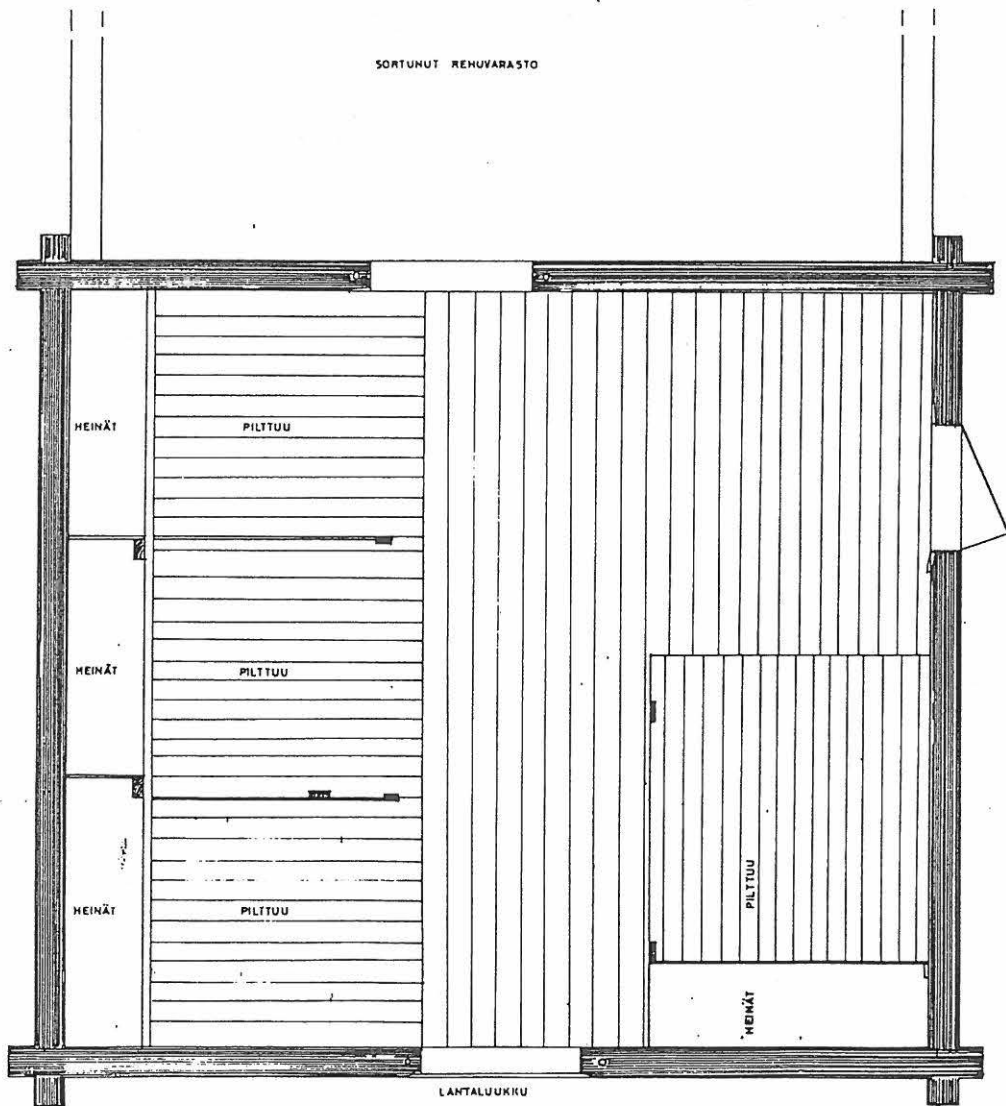

LAUTAKANTO 115

SALLA, MOROTTAJA
 RAAMINEN, RUTUKA
 KATIMAKKALA
 POHJA, LEIKKAUS JA
 KATIMAKKALA
 K. S. SALLA, A. MOROTTAJA, R. RAAMINEN, R. RUTUKA

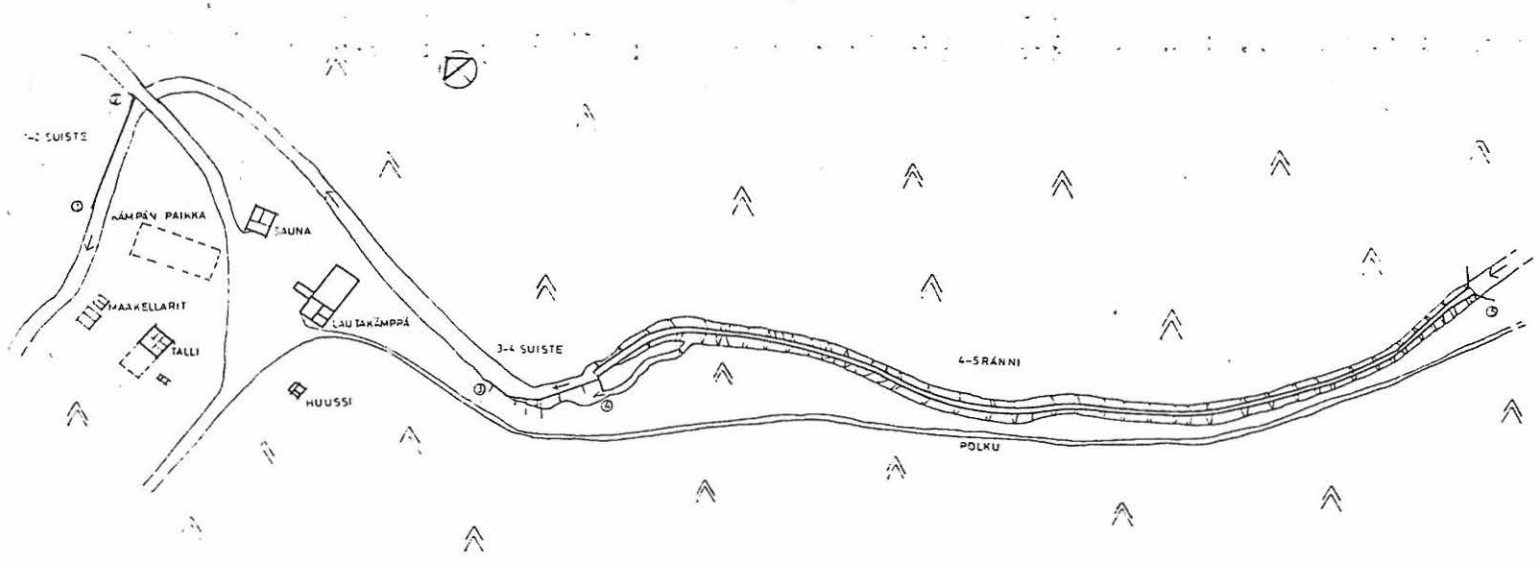
LEIKKAUS A-A

POHJA

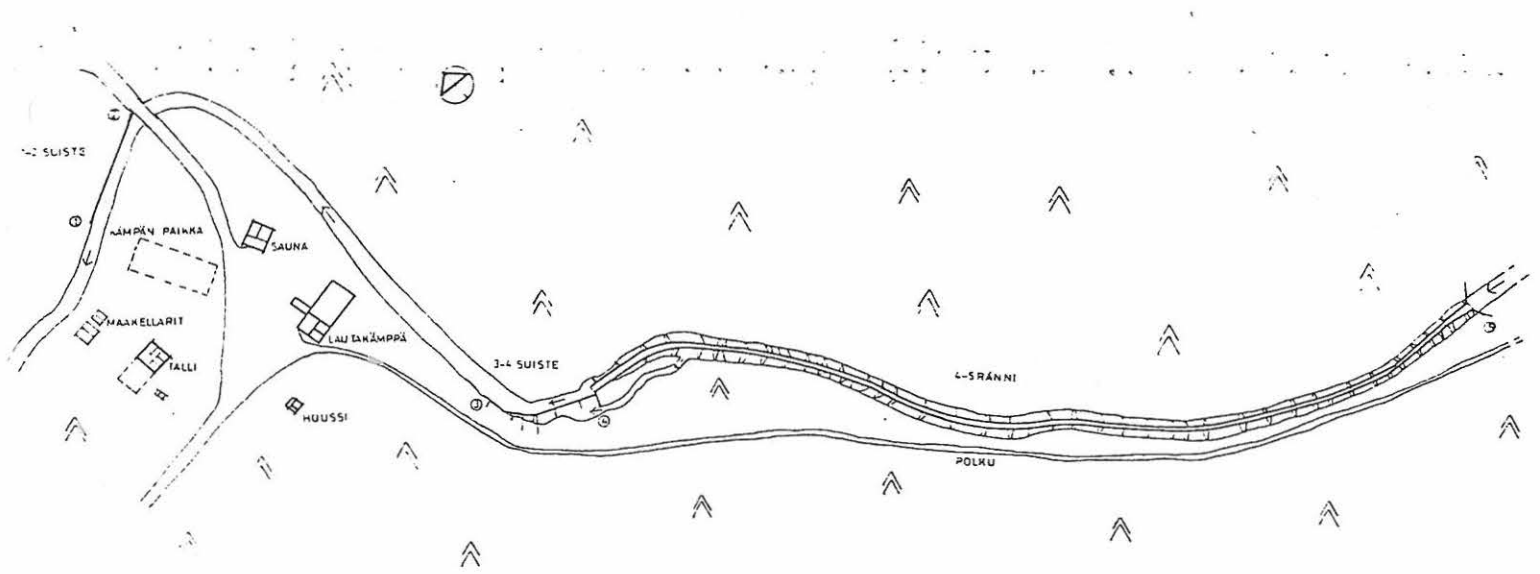

SALLA, MOROTTAJA RAAKUNJOKI, RIUTUKKA TALLI		POHJA JA LEIKKAUS	
MITTAUSDOKUMENTOINTI V.1991		MUSEOVIRASTO RAKENNUSHISTORIAN OSASTO	
Eero Järvi, Heikki A. Laitinen		RITARIHUONE 00170 HKI IT PUH. 661 811	

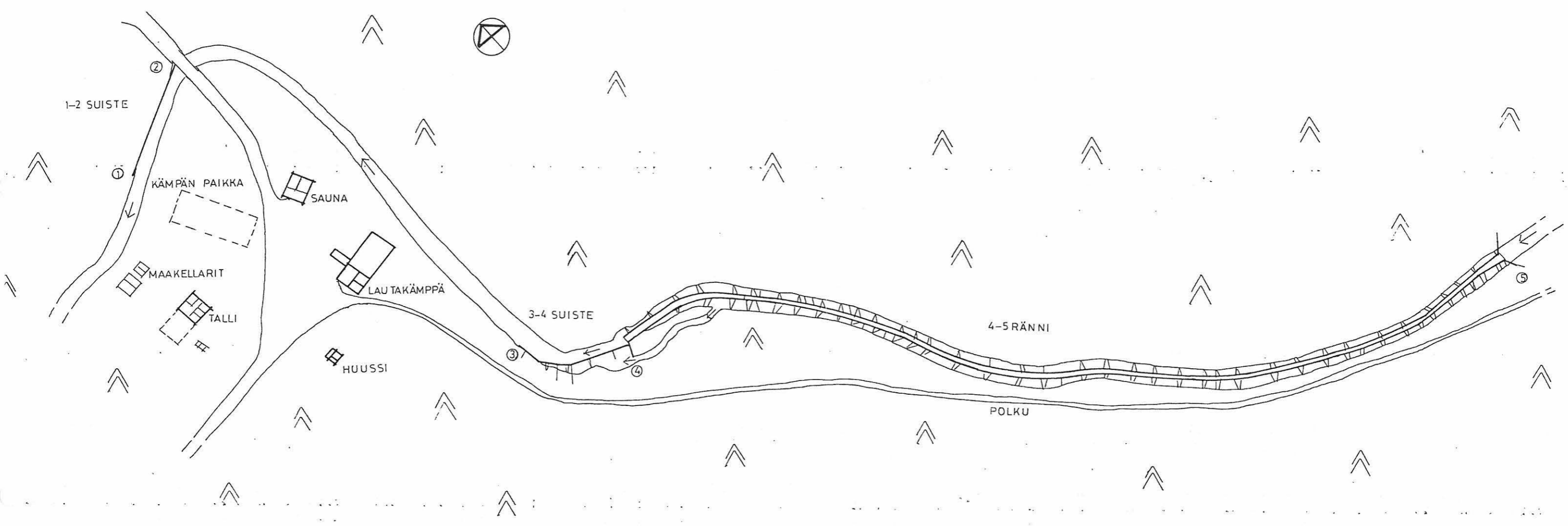

SALLA, RAAKUNJOKI
 RIUTUKAN UITTORÄNNI
 V.1990 *Esa Jona, H. A. Kärrä*

0 10 20 30 40 50M

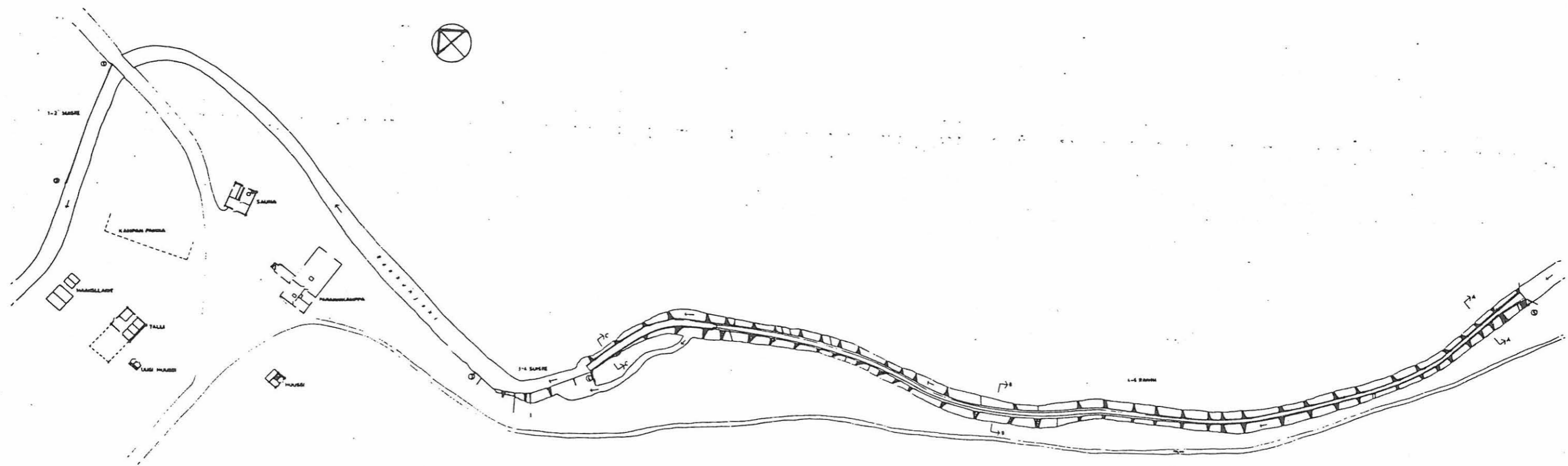

SALLA, RAAKUNAJOKI
 RIUTUKAN UITTORÄNNI
 V.1990 *En Jona, Hjo & Kaino*
 0 10 20 30 40 50M

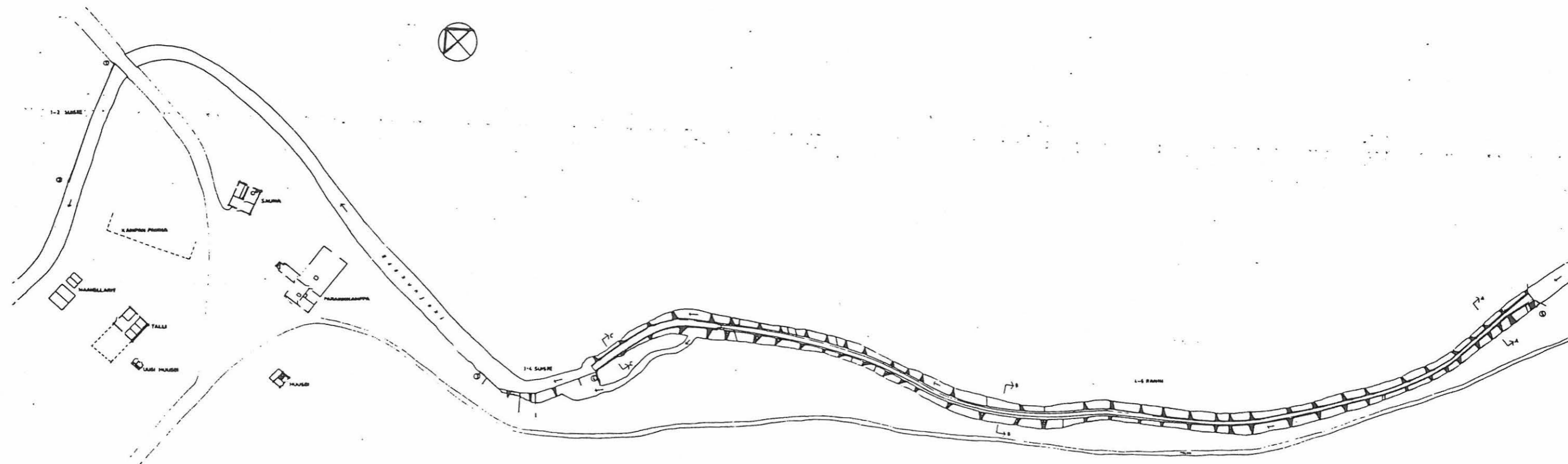

SALLA, RAAKUNJOKI
 RIUTUKAN UITTORÄNNI
 V.1990 Eero Järvi, Kirsi A. Kärrä

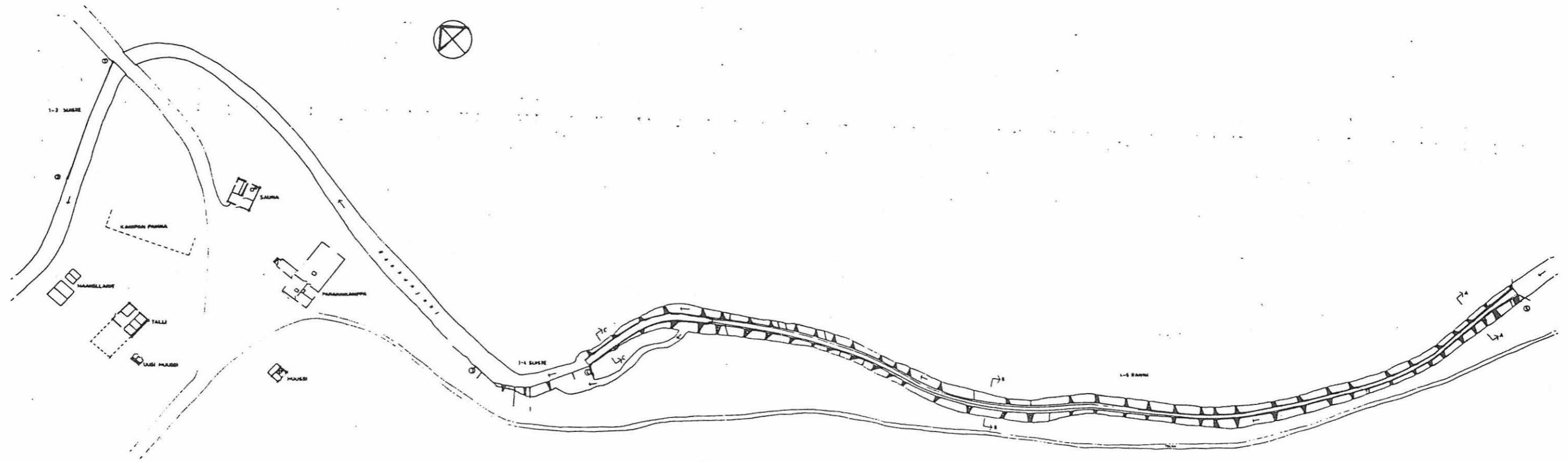

SALLA, HOIKOTTAJA	
RAAQUAJOEN RANTUKA	
LAITTEIDEN JA KONEIDEN	
1:500	
1950	
1:500	
1:500	

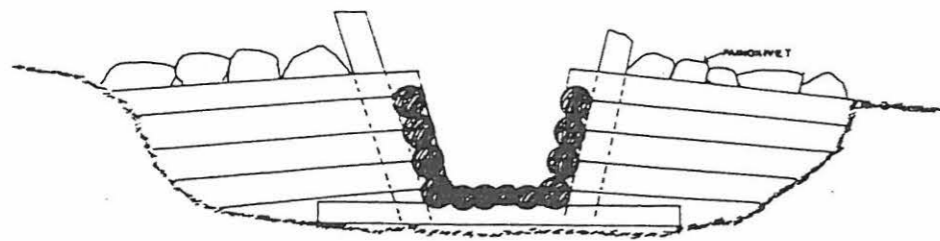
SALLA, HOROTTAJA		1:5000
Kartta ja mittaus		
Kartta ja mittaus		
Kartta ja mittaus		
Kartta ja mittaus		

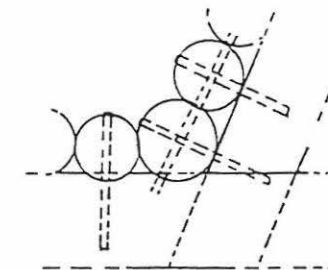

SALLA HOROTTAJA	
RAAHUJOKI, MUTUKKA	
VAITIMÄKI JA PIRIPÄÄ	
1920	
1:500	
1:500	
1:500	

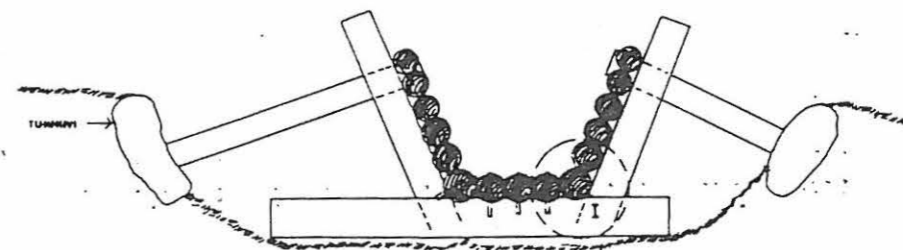
RÄNNIÖN RAKENNE

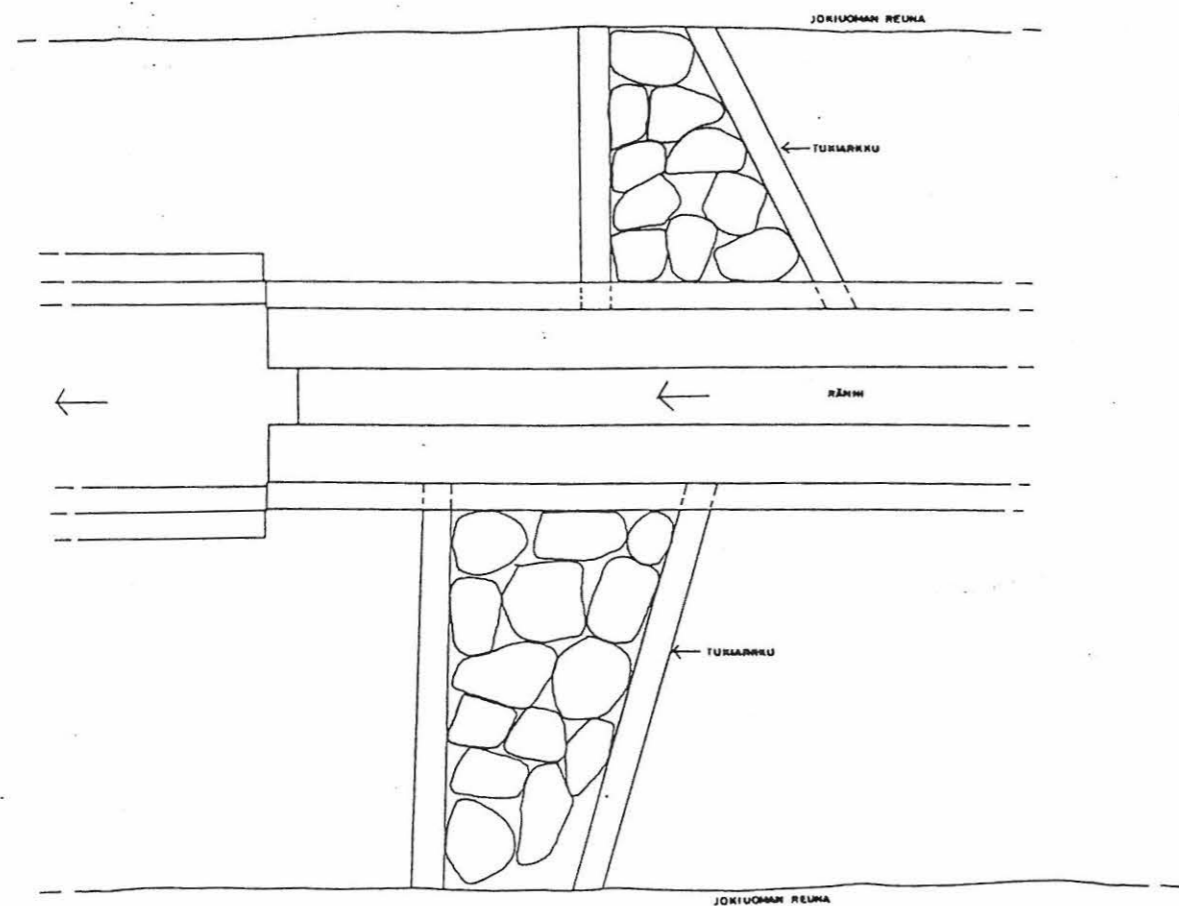
RÄNNILEIKKAUS A-A
1:25

I YKSITYISKOHTA TAPITUKSESTA
1:10

RÄNNILEIKKAUS B-B
1:25

YKSITYISKOHTA RÄNNISTÄ JA TUKIARKUSTA
1:25

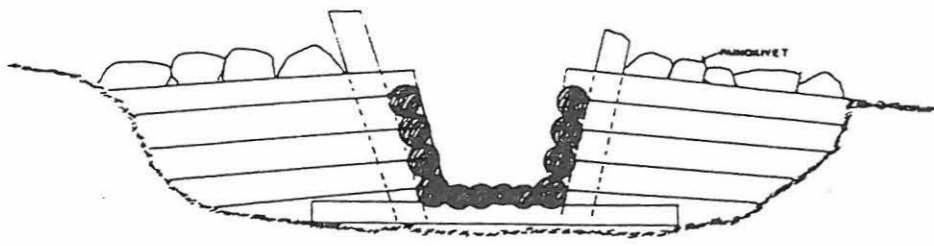

RÄNNILEIKKAUS C-C
1:25

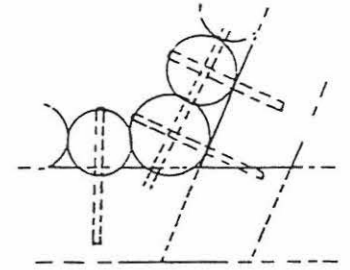
LEIKKAUKSEN PAIKAT HENKITYT ALUEESTA TEHTYHÄ ASEMPYRROKSEEN

SALLA, MOROTTAJA		UITTORÄNNIN	
RAAKUNJOKI, RIUTUKKA		RAKENNEPIIRROKSA	
MITTAUSPIIRROS		MASSAONNITUS	
EERO JAMA, VEIJO A. LAINE		EERO JAMA, VEIJO A. LAINE	
00170 1961 17		PUN. 1961	

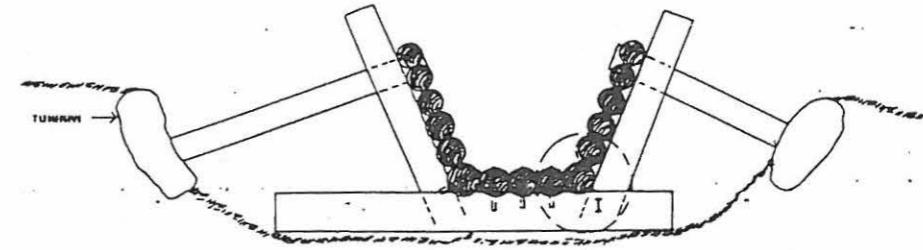
RÄNNIÖT KINNITETTY PUUTAPEILLA

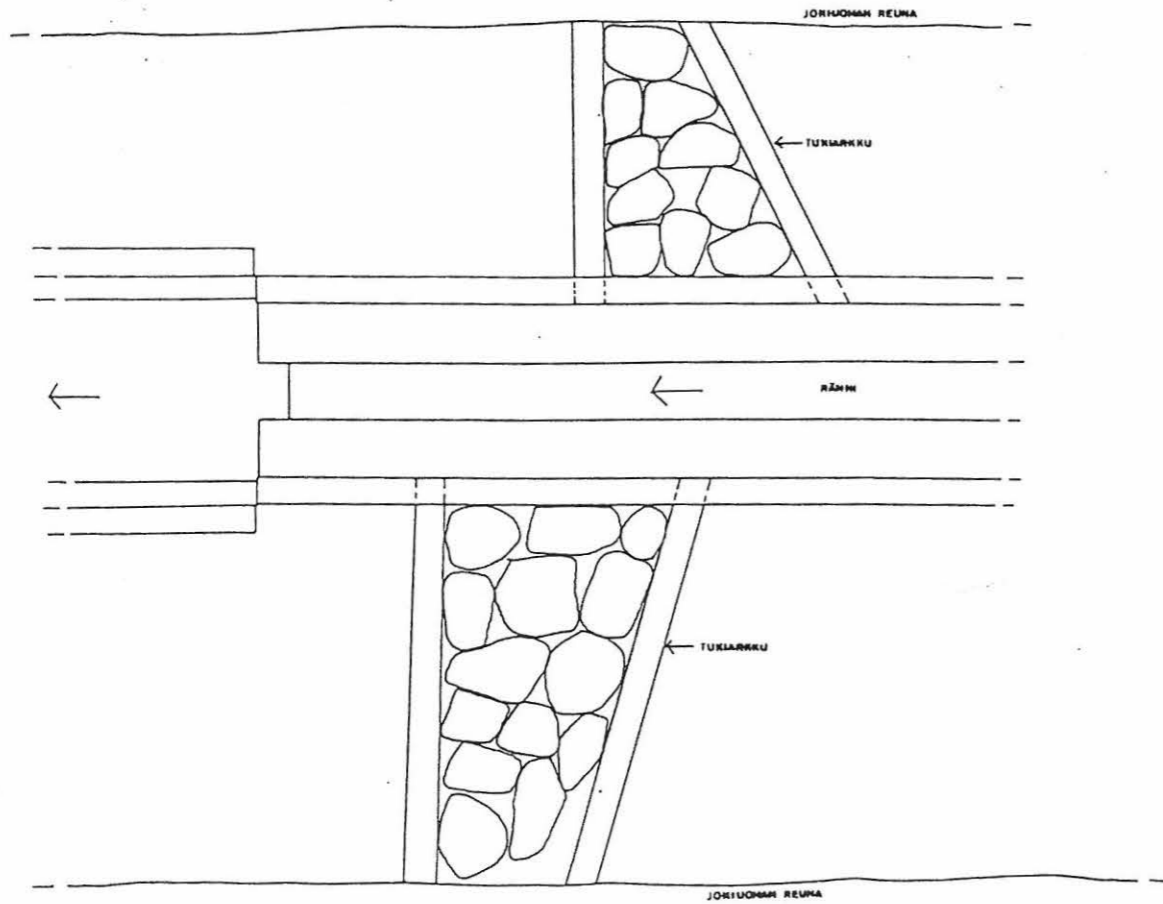
RÄNNILEIKKAUS A-A
1:25

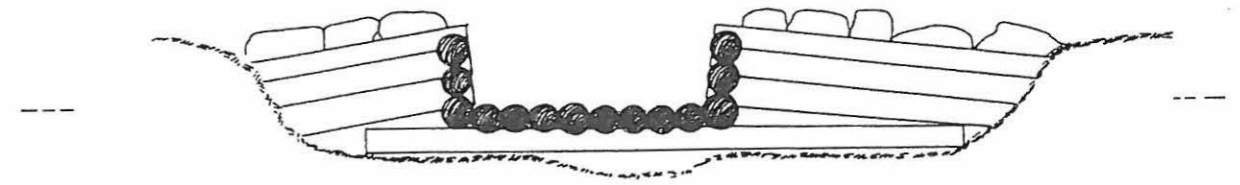
I YKSITYISKOHTA TAPITUKSESTA
1110

RÄNNILEIKKAUS B-B
1:25

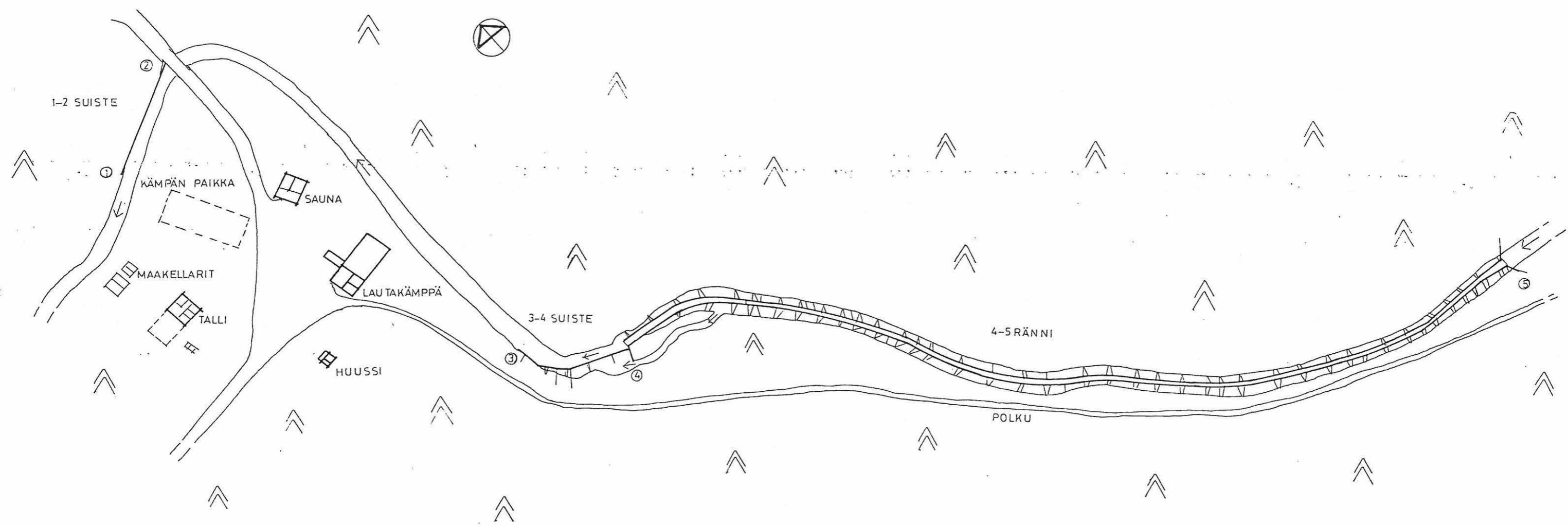
YKSITYISKOHTA RÄNNISTÄ JA TUKIARKKUSTA
1:25

RÄNNILEIKKAUS C-C
1:25

LEIKKAUKSEN PAIKAT MERKITYN ALUEESTA TEHTYIN ASO-MÄPPIRROKSEEN

SALLA, MOROTTAJA RAAKUNJOKI, RIUTUKKA		UITTORÄNNIN RAKENNEPIIRROKSLIA	
MITTAUSPÖHÖSTYS Eero Järvi, Veijo A. Laine	ARHISTOINTI EERO JAMA, VEIJO A. LAINE	ARHISTOINTI 00170 HEL 17 PUM 69001	ARHISTOINTI 00170 HEL 17 PUM 69001

SALLA, RAAKUNJOKI
 RIUTUKAN UITTORÄNNI
 V.1990 Eero Järvi, Kirsi B. Laine

